

Demokrat Partinin İktidara Gelişinde Basının Rolü (1950 Seçimleri Basın Faaliyetleri)

*The Role of Media on Demokrat Party's Road to Become Ruling Party.
(Elections of 1950 and Media Activities)*

Seren Güven*

Selim Hilmi Özkan²

* Sorumlu yazar

Corresponding author

¹Öğretim Görevlisi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Türkiye

Lect., Yıldız Technical University, Turkey

sozel@yildiz.edu.tr

ORCID ID <https://orcid.org/0000-0002-1739-3475>

²Prof. Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr., Technical University, Turkey

shilmi@yildiz.edu.tr

ORCID ID <https://orcid.org/0000-0001-6381-8553>

Makale geliş tarihi / First received: 03.12.2022

Makale kabul tarihi / Accepted: 16.06.2023

Bilgilendirme / Acknowledgement:

Yazarlar aşağıdaki bilgilendirmeleri yapmaktadırlar:

- 1- Birinci araştırmacın katkı oranı %60, ikinci araştırmacının katkı oranı %40'tır.
- 2- Makale ikinci yazarın danışmanlığında birinci yazarın doktora tezinden türetilmiştir.
- 3- Makalenin türetildiği doktora tezi Yıldız Teknik Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinatörlüğü tarafından SDK-2021/4475 nolu proje kapsamında desteklenmektedir.
- 4- Makalenin yazarları arasında çıkar çatışması bulunmamaktadır.
- 5- Kamuya açık doküman incelemesine dayandığı için makalemizde etik kurulu izni ve/veya yasal/özel izin alınmasını gerektiren bir durum yoktur.
- 6- Bu makalede araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur.

This article was checked by *Turnitin*. Similarity Index 09%

Atf bilgisi / Citation:

Güven, S. & Özkan, S.H. (2023). Demokrat Partinin iktidara gelişinde basının rolü (1950 seçimleri basın faaliyetleri). *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, (15), 115-141.

ÖZ

Basın kavramı, ortaya çıktığı ilk zamanlardan beri siyasal aktörlerin kontrol etmek istediği bir güç olmuştur. Siyasal aktörlerin basını kontrol etme isteğinin en önemli nedeni ise iktidar olmak, iktidarlarının devamını sağlamak ve kamuoyunu kendi çıkarları doğrultusunda yönlendirmek istemeleridir. Özellikle seçim zamanlarında basın ile mümkün olduğu kadar iyi ilişkiler kurmaya çalışan siyasal aktörler, bu ilişkiler ile siyasal arenada güç kazanarak kitleleri yönetmeyi amaçlamaktadırlar. Seçim zamanlarında siyasi aktörlerce yürütülen basın kampanyaları, iktidarın belirlenmesinde ve siyasi dengelerin yeniden oluşmasında etkili bir rol oynamaktadır. Diğer dünya ülkelerinde olduğu gibi Türkiye’de de hem iktidarda hem de muhalefette bulunan siyasal aktörler, oy verme davranışını değiştirme, sempati kazanma, muhalefetin etkisini azaltma ve kamuoyu desteğini sağlama gibi konularda basının gücüne ihtiyaç duymaktadırlar. Bu bağlamda 1950 seçimlerinde Demokrat Parti, basın ile kurduğu iyi ilişkiler sonucu, gerçekleştirdiği seçim kampanyaları ile iktidarı ele geçirerek, basının kamuoyu üzerindeki gücünü aktif bir şekilde kullanmıştır. Türk Siyasi Tarihinde bir ilk olarak kabul edebileceğimiz bu durum, basının siyaset üzerindeki etkisini, kamuoyunu yönlendirme gücünü ve “dördüncü güç” olarak kabul edilmesinin nedenini açıkça göstermektedir.

Anahtar kelimeler

Basın, Demokrat Parti, 1950 Seçimleri, Medya ve Siyaset

ABSTRACT

Media has always been a power every political figure wish to possess. The most important reason for political figures wishes to keep media under their control is to guide and keep the public opinion in favour to themselves to remain in power and to be able to continue their ruler ship. Especially in electoral period, political figures target to make good relations with media in order to gain power in the political arena which will grant them to have authority on public. Media campaigns have always taken place as a key to determine the government and balance of political power. Just as in every other country, politicians in power and the opposition try to engage media power to change the voting behaviour, weaken the rivals, gain sympathy and manipulate the perception management in Türkiye as often as desired. In this context, during election of 1950 Demokrat Party used every element of media power with media campaigns such as press conferences and kept good relations with media which finally led them become the ruling party. This is first and an important example of media effect on elections in Turkish Political history and due to this success media is mentioned as “fourth estate” in politics now.

Keywords

Media, Demokrat Party, Elections of 1950, Media and Politics.

GİRİŞ

Kitle İletişim araçlarının en etkili ve en eskisi olarak kabul edilen ve en basit anlamıyla “gazete ve dergi” şeklinde tanımlanan basın; özellikle toplumların demokratikleşmesinde ya da demokratik gelişimlerinde oldukça önemli bir yere sahiptir. Zira geçmişten bu yana demokratikleşme çabalarının, en yoğun olarak görüldüğü alanlardan biri basındır. Bu bağlamda basın ile siyaset arasında süregelen, her dönemde ve her toplumda tartışılan karşılıklı bir ilişki bulunmaktadır. Toplum tarafından görevlendirilen siyaset ve basın kurumları (Akdağ, 2020, s. 1175) arasındaki ilişkiler, genel olarak özellikle basının kitleler üzerindeki tartışılmaz etkisinden kaynaklanmaktadır. Başka bir ifade ile siyasal aktörlerin basın ile ilişkilerinin temelinde, basının kitleleri yönetme ve yönlendirme gücü bulunmaktadır (Işık, 2012, s. 21). Siyasal aktörler, varlıklarını devam ettirebilmek, fikir ve düşüncelerini kamuoyuna duyurmak ve halkın bilincini yönetmek için basının desteğine muhtaçtır. Dolayısıyla siyasal aktörler amaçlarına ulaşmak için mümkün olduğunca basın ile “iyi” ilişkiler kurmaya çalışmaktadırlar.

Özellikle seçim dönemlerinde basının desteğine her zamankinden daha fazla ihtiyaç duyan siyasal aktörler, bu dönemlerde basın ile ilişkilerini yoğunlaştırmaktadırlar. Bunun nedeni; kamuoyuna iletilen düşüncelerin ve görüşlerin kabul edilmesini mümkün kılan basının (Yaylagül, 2008, s. 8), yeni siyasi dengelerin kurulmasında siyasal aktörlere gereken gücü sağlamasıdır (Kaya, 1985, s. 3). Bu nedendir ki iktidarı belirleyen etkin güçler arasında yer alan basın, siyasal aktörlerce her zaman kontrol edilmek istenmektedir.

Basın ile siyasal aktörler arasında var olan bu karşılıklı ve karmaşık ilişki; siyasal aktörler için iki şekilde cereyan etmektedir. Siyasal aktörler bir yandan fikirlerinin ve uygulamalarının desteklenmesi için kendisine taraf olan, diğer yandan da fikirleri ve uygulamalarına muhalif olan basın ile ilişkiler kurmaktadırlar (Özer, 2012, s. 12). Basın ise siyasal aktörler ile olan ilişkisini kendilerine çıkar sağlayacağı durumlar söz konusu olduğunda ve bir takım mali ve cezai uygulamalardan kaçınmak amacı ile geliştirmeyi amaçlamaktadırlar. Buradan anlaşılacağı üzere basının hiçbir şekilde siyasal aktörlerden bağımsız bir şekilde hareket edemeyeceği kabul edilmektedir. Ancak unutmamak gerekir ki, basın; her ne kadar siyasal aktörlerden bağımsız hareket edemese de siyasal sistemin şekillenmesinde aktif olarak rol almaktadır (Atabek, 2002, s. 232; Meyer, 2002, s.9,10). Bu iki aktör arasındaki ilişkinin dünyanın pek çok ülkesinde başlangıçtan günümüze değin hep aynı düzlemde devam ettiği görülmektedir.

Batı ülkelerinden farklı olarak, yaklaşık iki yüz yıl sonra başlayan ve kendine özgü bir şekilde gelişme gösteren Türk basını da siyasal aktörlerin yakın ilişkiler kurduğu önemli kurumlardan birisidir. Siyasal arenada dördüncü güç olarak kabul edilen basının, sadece Batı ülkelerinde değil, Türkiye’de de iktidar ve muhalefet ile benzer ilişkiler yaşadığı dikkati çekmektedir (Damlapınar, 2008, s. 7, 8). Türkiye’de de varlıklarını kabul ve devam ettirmek amacıyla, kamuoyunu yönetmek ve yönlendirmek isteyen siyasal aktörler, basın-yayın organlarına ihtiyaç duymaktadırlar. Basın ile siyasal aktörler arasındaki bu ilişkiye Türkiye’de verilecek ilk ve en etkili örnek Demokrat Partinin iktidara geldiği 1950 seçimleridir. Türk siyasi tarihi incelendiğinde “*Beyaz İhtilal*” olarak da adlandırılan 1950 seçimleri; birçok açıdan ilklerin yaşandığı bir dönemdir (Kartal, 2010).1950 seçimleri, özellikle basın-yayın organlarının, siyasal güçlerin konumlarını belirleyen bir duruma gelmesi ve siyasal otoritenin değişmesinde önemli roller üstlenmesi bakımından oldukça kayda değer bir örnektir. Ayrıca 1950 seçimlerinde basın, ilk kez toplumun siyasi hayata daha çok müdahil olmasını sağlayarak, toplumun siyasi bir aktör haline gelmesine de zemin hazırlamıştır.

Türkiye’de Cumhuriyetin ilanının ardından çok partili hayata geçiş denemeleri yapılmış (Demir, 2007, s. 128)¹ ve tam anlamıyla 1946 yılında Demokrat Partinin kurulması ile nihayet gerçekleşmiştir. İktidar partisine karşı iki temel söylem ile muhalefet eden Demokrat Parti “demokrasi” ve “özgürlük” kavramları üzerinde durmuş (Sarıbay, 2001, ss. 53-54) ve bu kavramları basın-yayın organları ile halka aşılama çalışmıştır (Turan İ. , 1982, s. 51). Bu şekilde halka “seçmen” rolünü benimseterek, yönetimde söz sahibi olabilecekleri çağrısında bulunulmuştur (Özkan, 2002, ss. 30-31). Demokrat Parti, yapmış olduğu tüm basın faaliyetleri ile oy hakkına sahip olan vatandaşların davranışlarında belirleyici bir değişiklik olmasını sağlamıştır.

1950 seçimleri, seçmen ile kurulan ilişkilerin kısıtlı imkanlar dahilinde, sadece yazılı basın ve radyo ile gerçekleşmesi açısından da ayrıca önem taşımaktadır. Zira günümüzün gelişen teknolojisinin sağladığı imkanlar ile çeşitlilik gösteren iletişim araçları, kitlelere ulaşılmasını oldukça kolaylaştırırken, 1950 seçimlerinde, seçmene ulaşmak; siyasal aktörler açısından oldukça zor koşullar altında gerçekleştirilmiştir. Demokrat Partinin bir muhalefet partisi olarak sahip olduğu olanakların yetersizliği göz önüne alındığında, seçimi kazanmasında basının üstlendiği rolün önemi çok daha kolay anlaşılmaktadır.

1950 seçimlerinde dönemin İktidar partisi CHP ile muhalefet partisi DP arasındaki ilişkinin, halk tarafından ilgiyle takip edilmesini sağlayan basın, bu bağlamda ikiye ayrılmıştır. Bir tarafta iktidar yanlısı Ulus, Tanin Gazeteleri diğer tarafta muhalefeti destekleyen Zafer, Cumhuriyet ve Vatan gazeteleri yer almaktadır (Ertop, 1974, s. 108).² Ayrıca DP’nin basına verdiği vaatler, sadece ulusal gazeteler tarafından değil yerel gazeteler tarafından da desteklenmesini sağlamıştır. La Turquie, Tan, Yeni Dünya, Yeni Sabah, Vatan, Gerçek, Hürriyet, İleri Demokrasi, Kudret, Kuvvet, Gerçek gibi hem ulusal hem de yerel basın, DP’nin yanında yer almıştır (Keloğlu, 2007, s. 241). Bununla birlikte ilerleyen süreçlerde iktidar yanlısı gazete yazarlarının da muhalif gazetelere geçerek muhalefeti desteklediği görülmektedir (Topuz, 2003, s. 192).

Çok partili siyasi hayata geçişin başlangıcı olarak anılan 1950 seçimlerinin Demokrat Parti tarafından kazanılmasının nedenleri arasında, basın faktörünün dışında elbette ki birçok başka neden bulunmaktadır. Her şeyden önce CHP’nin iktidarda kaldığı 27 yıl boyunca uyguladığı politikalar, tepeden inme- toplum tarafından anlaşılamayan ya da benimsenemeyen devrimler, ekonomik sıkıntılar, köyden kente yapılan göç ile ortaya çıkan sorunlar, işçi sınıfının karşılanamayan hakları, basına uygulanan baskılar, II. Dünya savaşı nedeniyle çıkarılan Milli Korunma Kanunu’nun getirdiği ağır vergiler, CHP’nin halkın sorunlarına yönelik çalışmalarda

¹Demokrat Partinin kurulmasından evvel Terakkiperver Cumhuriyet Partisi, Serbest Cumhuriyet Partisi ve Milli Kalkınma Partisi ile çok partili sistem denenmiş ancak başarılı olunamamıştır. Bu çok partili sisteme geçiş denemeleri iktidara karşı muhalefet alışkanlığının oluşmasına ve yerleşmesine katkı sağlamıştır.

² Burada belirtmek gerekir ki, Ulus Gazetesi iktidarın, Zafer Gazetesi ise muhalefetin yayın organı olarak görülmektedir. Dolayısıyla yayınları taraf oldukları partilerin çıkarları doğrultusunda gerçekleşmiştir. Ancak unutulmamalıdır ki; Demokrat Partinin muhalefet ettiği dönem boyunca dilinden düşürmediği “basın özgürlüğü” söylemi kendisine muhalif olan Ulus Gazetesini de etkilemiştir. CHP’nin reformist tarafının yaklaşımını benimseyen gazete, CHP’nin ilkelerine bağlı kalarak çoğulculuğa daha açık, yapısal bir değişim geçirmiştir (Çavdar, 1983, s. 31). Cumhuriyet gazetesi ise Atatürk’ün desteği ile Cumhuriyet rejiminin halk tarafından kabul edilmesi, devrimlerinin yerleştirilmesi ve benimsenmesi amacıyla CHP’nin yayın organı olarak kurulmuş, ancak sonrasında çok partili hayata geçiş ve CHP’nin baskıcı tutumları, Demokrat Partinin kurucularının da Atatürk’ün bildiği ve desteklediği isimlerden oluşması ve DP’nin demokrasi söylemlerinin etkisi gibi nedenler ile muhalefet kanadında yani DP saflarında yer almaya başlamıştır. Demokrat partinin seçimi kazanmasında önemli katkıları olan gazetenin baş yazarı Nadir Nadi de 1950 seçimlerinde DP’den milletvekili olarak seçilmiştir.

bulunmaması ve bunun gibi bir çok olay, CHP'nin seçmenin hafızasında olumsuz bir imaja sahip olması için yeterli olup; muhalefet partisinin desteklenmesine zemin hazırlamıştır (Karpat, 2006, s. 54-57). Bunun yanı sıra DP'nin halk ile daha samimi ilişkiler kurup, halkın sorunları ile doğrudan ilgili vaatlerde bulunması, basın özgürlüğü, işçi sınıfının hakları ve benzeri konulardaki söylemleri ise CHP yönetiminden bakan halkı DP'ye yaklaştırmıştır. Ancak iki partinin de seçim beyannamelerine, söylemlerine ve özellikle DP'nin oluşumuna bakıldığında iki parti arasında basın faaliyetleri dışında önemli farklar bulunmadığı gözden kaçırılmamalıdır. Feroz Ahmad da Türkiye'nin dar sosyoekonomik temeli baz alındığında, Türk Siyasetinin bu iki partisi arasında gerçek olarak nitelendirilebilecek bir farkın bulunmadığını söylemektedir (2020, s. 32). DP halihazırda CHP'nin içinden çıkan bir oluşumdur. Demokrat Partinin varlığını devam ettirmesi ve başlarda hem basın hem de iktidar partisi tarafından desteklenmesi, DP'nin CHP'den farklı olmayan bir karakterinin olması ve CHP'nin ilkelerini kabul etmesi ile açıklanmaktadır (Varel, 2020, ss. 206-207)

DP ve CHP arasında ideolojik ve söylem olarak önemli bir fark olmadığı halde 1950 seçimlerinin DP tarafından kazanılmasının CHP'den farklı olarak, DP'nin basın faaliyetleri önemli rol oynamaktadır. Zira 1946 seçimlerinden sonra CHP birçok alanda uygulamalarını değiştirmiş, baskıcı tutumunu terk etmiş, basın ve diğer konularda özgürlükçü bir anlayış geliştirmeye çalışmıştır. CHP'nin tüm bu ödünlerine rağmen seçimi kaybetmesi, geçmişte uyguladığı politikaların yanı sıra seçimlerde yürüttüğü basın faaliyetlerinin yetersizliği ile de açıklanmaktadır.

Bu çalışmanın ana sorunsalı, DP'nin iktidara gelişinde basının ne kadar etkili olduğu ile ilgidir. Çalışma boyunca "1950 seçimlerini Demokrat Parti nasıl ve neden kazandı?" sorularına basın üzerinden cevaplar aranmıştır. Bu sorulara net bir cevap verebilmek ve basının DP'nin yanında yer almasının nedenlerini anlamak için; CHP ile basın ilişkisine, çok partili siyasi hayata geçişte basının durumuna ve CHP'nin seçimlerden önce basına verdiği ödünlere ve bu ödünlerin basın üzerindeki etkilerine değinmek gerekmiştir. Ayrıca DP'nin "demokrasi ve ifade özgürlüğü" söyleminin hem basın hem de toplum üzerindeki etkilerinin tartışılacağı çalışmada basının, 1950 seçimlerinde toplumun ilk kez siyasi bir kimlik kazanmasına ortam hazırlayan etkileri üzerinde de durulmuştur.

Demokrat Parti ve Basın ile ilişkileri hakkında yapılan araştırmaların geneli incelendiğinde; yapılan çalışmaların özellikle Demokrat Partinin iktidara geldikten sonra basın ve ifade özgürlüğü söylemini terk ederek, iktidarı süresince basına uyguladığı sansürler, mali ve cezai yaptırımlar ile ilgili olduğu görülmektedir. 1950 seçimleri üzerinde yapılan çalışmalar incelendiğinde ise daha çok sonuç odaklı çalışmaların ve partilerin seçim beyannameleri üzerinden bir tartışma yapıldığı görülmüştür.

1950 seçimlerinin kazanılmasında en önemli etkenin "*halka ulaşmak, halkı doğru anlamak*" anlayışı olduğunu söylemek mümkündür. Bu bağlamda, çalışma; basının demokrasinin dördüncü kuvveti olarak halkın yönetime katılmasına, toplumun siyasal bir aktör olarak siyasi hayata basın tarafından nasıl müdahil edildiğinin anlaşılmasına katkı sağladığından diğer çalışmalardan ayrılmaktadır. Ayrıca çalışma basının, siyasal aktörlere bir iletişim aracı olarak nasıl fayda sağladığını, muhalefette olan bir partinin iktidara gelmesi için işe yarar bir araç olup olmadığını göstermesi açısından da önem arz etmektedir.

Çalışmanın sağlam bir zemine oturtulabilmesi için öncelikle Cumhuriyet Halk Partisinin iktidarı süresince, 1923-1945'li yıllarda basın ile ilişkileri ana hatları ile irdelenerek, basının neden muhalefet kanadında yer aldığı ortaya konmaya çalışılacaktır. Sonrasında çok partili hayata geçişle, DP'nin muhalefetten seçimleri kazanıp iktidar olduğu 1950 yılına kadar olan sürede, basın ile ilişkileri ve 1950 seçimlerinde basın faaliyetleri incelenecektir. Çalışmada literatürdeki kaynaklar ile dönemin önemli gazetelerinden örnekler verilecektir.

1. 1923-1945 Dönemi Cumhuriyet Halk Partisi ve Basın

Türkiye Cumhuriyeti, 1950 yılına yani Demokrat Parti'nin iktidara gelişine kadar 27 sene boyunca tek parti ile yönetilmiştir. Tek parti yönetiminin en önemli özelliği; dönemin şartları göz önüne alındığında, Cumhuriyetin temellerinin sağlamlaşması ve Batı ülkeleri ile aradaki gelişmişlik uçurumunun kapatılması için yapılan devrimlerden oluşmasıdır. Bu devrimlerin gerçekleştirilmesi sırasında herhangi bir muhalefet ile karşı karşıya kalınmamasına yönelik uygulanan politikalar, dönemin bir diğer önemli özelliğini oluşturmaktadır. Bu bağlamda hem siyasi alanda hem de basın alanında da muhalefetin olmadığı bir sistem geliştirilmiştir. Tek parti dönemi her anlamda muhalefetsiz bir iktidardan ibarettir (Ahmad, 2020, s. 19).

Yeni rejimin karşısında olan hiçbir düşünceye ve yayına izin verilmemiştir. Zira Mustafa Kemal Atatürk de İstanbul basını ile bir toplantı düzenleyerek; yeni kurulan rejimin sağlamlaşması için Ankara ile uyum içinde çalışmalar yürütülmesini daha doğru bir ifade ile basının muhalefette bulunmamasını, kendisine ve yeni rejime destek vermesini istemiştir (Yalman, 1997, ss. 918-920).

1923-1929 döneminin bir devrimler dönemi olması hemen hemen her alanda otoriter bir tavrın oluşmasına neden olmuştur. Bu tavırdan basında etkilenmiş ve dolaylı ya da dolaysız olarak muhalefet yapan basın organlarının-basın çalışanlarının azaltılması yoluna gidilmiştir. Bunun en önemli nedeni Cumhuriyet rejiminin bazı kesimlerce kabul edilmemiş olması, saltanat rejimine ve hilafete hala bağlı olanların özellikle basın yolu ile yapacakları eylemlerin engellenmesi ve yeni rejimi etkileyecek her türlü tehlikenin önüne geçilmek istenmesidir (Topuz, 2003, s. 143). Dolayısıyla tüm basınının iktidarın istediği doğrultuda hareket ettiği ve muhalefetin tamamen etkisizleştirildiği bir dönem yaşanmaya başlamıştır. Cumhuriyetin ilanından sonra ülke genelinde Kemalizm'e karşı olan basın organları kapatılmış ve bu gazetelerin yazarları da ya yurt dışına kaçmak zorunda bırakılmış ya da tutuklanmıştır (Topuz, 2003, ss. 144-150).

Mustafa Kemal Cumhuriyet rejimine karşı olmayan basın ile iyi ilişkiler kurmanın rejim için daha faydalı olacağını savunmuştur. Bu nedenle 1924 yılının 4 Şubat'ında, dönemin önde gelen basın temsilcileri ile bir toplantı düzenlenmiştir. Düzenlenen bu toplantıya Tanin Gazetesinden Hüseyin Cahit Yalçın, Vatan Gazetesinden Ahmet Emin Yalman, Tercüman-ı Hakikat Gazetesinden Hüseyin Şükrü Baban, Akşam'dan Necmettin Sadak, İleri Gazetesinden Celal Nuri İleri ve İdam Gazetesinden Ahmet Cevdet gibi dönemin önde gelen başyazarları ve gazete sahipleri çağırılmıştır (Gevgili, 1983, s. 204).

Atatürk, ertesi gün İzmir'de gazetecilere verdiği yemekte basının rolü ile ilgili şunları söylemiştir:

Arkadaşlar, Türk Basını, milletin gerçek seda ve iradesinin kendini belirtmesi şekli olarak, Cumhuriyet'in çöresinde çelikten bir kale vücuda getirmelidir, bir fikir kalesi, bir zihniyet kalesi... Basın mensuplarından bunu istemek, Cumhuriyet'in hakkıdır. Bütün milletin

samimi bir birlik ve dayanışma içinde bulunması bir zarurettir. Umumun selamet ve saadeti bundadır. Mücadele bitmemiştir. Gerçekleri milletin kulağına ve vicdanına gereği gibi ulaştırmakta basının görevi çok, çok önemlidir. (Topuz, 2003, s. 146; Erkan, 1998, s. 38)

Cumhuriyet döneminin iktidarı ile basın arasındaki bu ılımlı başlangıç, mecliste yaşanan bir tartışma sonucu, bir grup yüksek rütbeli asker ile tanınmış birkaç kişinin CHP'den ayrılarak 17 Kasım 1924 tarihinde Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasını³ kurmasına kadar devam etmiştir (Zürcher, 2017, s. 201).⁴

CHP'ye göre çok daha liberal nitelikte (Zürcher, 2017, s. 201-202) bulunan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası, basından ve halktan oldukça geniş bir destek görmüştür (Tunçay, 1992, s. 107). Bu durum TpCF'nin mecliste etkili bir muhalefet yürütmesine ve CHP'nin basına uyguladığı yaptırımların artmasına neden olmuştur. Partinin kuruluşundan bir süre sonra 1925 yılında meydana gelen Şeyh Sait İsyanı, Türkiye Cumhuriyeti'nin dönüm noktalarından birini oluşturmuştur. Zira bu isyan ile CHP diktatörlüğe yakın bir yönetim anlayışını benimsemiştir (Demir, 2007, s. 120).

Hükümete karşı, İstanbul ve Ankara'da yürütülen muhalefet çalışmaları mecliste büyük tepkilere neden olmuştur. Bu ayaklanmayı sütunlarına taşıyan gazeteleri suçlayan Ankara Hükümeti, basının, ayaklanmanın amaçlarına hizmet ettiğini ve muhalefet yapmak için doğru zaman olmadığını ileri sürerek, hükümete çok geniş yetkiler tanıyan ve iki yıl yürürlükte kalacak olan Takrir-i Sükûn Kanunu'nu 4 Mart 1925 yılında kabul etmiştir (Demir, 2007, s. 121).

CHP Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nı, isyandan sorumlu tutarak kendi isteği ile dağılmasını istemiştir. Ancak TpCF'liler bu isteği yerine getirmeyince parti 3 Haziran 1925 yılında hükümet tarafından kapatılmıştır (Koçak, 1992, s. 101).

Takrir-i Sükûn Kanunu düşünülen 2 yıl daha uzun süre yürürlükte kalmış ve 1929 yılında kaldırılmıştır. Bu kanunda basın ile ilgili şöyle denilmektedir;

İrticaya ve isyana ve memleketin sosyal düzenini, huzur ve barışını, güvenlik ve asayişini bozmaya yönelik her türlü teşkilatı, kışkırtmaları, teşvikleri, girişimleri ve yayınları, Hükümet, Cumhurbaşkanı'nın onayıyla yasaklamaya yetkilidir. Hükümet, sanıkları İstiklal Mahkemeleri'ne verebilir. (Topuz, 2003, s. 121)

Bu kanun kapsamında İsmet İnönü hükümeti, rejimin zararına olduğunu düşündüğü tüm gazeteleri kapatma yetkisine sahip olmuş ve yazarların da İstiklal Mahkemeleri'nde yargılanmasına olanak sağlamıştır (Alkan, 1993, s. 66,67). Bu kanunun kabul edilmesi ile hükümet, basın özgürlüğü kavramını hiçe sayarak, basının sesini kısmış ve uzun bir dönem bu sessizliği devam ettirmiştir (Karpat, 2006, s. 46).

Basını sürekli kontrol altında tutmaya çalışan tek parti yönetiminin basından istediği en önemli şey; CHP'nin reform programlarının halka ulaştırmada aracı olmasıdır. Dolayısıyla basın,

³Mecliste Terakkiperver Cumhuriyet Halk Partisi kurulma haberleri dolaştığı sırada, yeni partinin isminde Cumhuriyet sözcüğünün yer aldığı duyulması, o güne kadar Halk Fırkası olarak kullanılan CHP'nin adının "Cumhuriyet Halk Fırkası" olarak değiştirilmesine sebep olmuştur (Zürhrer, 2017, s. 201)

⁴Rumların terk ettikleri yerlere Müslüman grupların yerleştirilmesi esnasında birtakım yolsuzluklar yapılmıştır. bu yolsuzluklar ile ilgili olarak mecliste büyük tartışmalar yaşanmış ve parti içinde bölünmeler olmuştur. Aralarında Hüseyin Rauf Bey, Ali Fuat Cebesoy, Kazım Karabekir, Refet Paşa ve Adnan Adıvar gibi isimlerin bulunduğu 32 kişiden oluşan bir grup milletvekili istifaya etmiştir (Zürhrer, 2017, ss. 201-202).

İktidarın sesi olmaya zorlanmıştır. Tek parti yönetiminin basından istediklerini, dönemin İçişleri Bakanı Şükrü Kaya şu şekilde ifade etmektedir;

Matbuat yaşadığı muhitin siyasi rejimine de intibak eder. Her rejim kendisine muvafık bir vatandaş tipi aradığı gibi bir matbuat tipi de arar. Dâhili ve harici siyasette inkılâp ülküsünü el birliğiyle ilerletmeye çalışan veyahut o gayeye imale edilen matbuatın son misalleri Rusya'da, İtalya'da ve çok yakın zamanlarda Almanya'da görülmektedir. (Kabacalı, 1988, s.83)

Tek parti döneminin ilgi çeken diğer bir yanı da hükümetin basın organlarına yaptığı maddi desteği adaletsiz bir şekilde dağıtmış oluşudur. Bu dönemde basın masrafları için günümüzde olandan daha fazla devlet yardımı gerekmektedir (Koloğlu, 1992, s. 70). Kâğıt ihtiyaçları, gümrük masraflarının indirimi, ilanlar ya da direkt olarak matbaa ve benzeri donanımların sağlanması gibi yardımlar, gazete çıkarmanın oldukça maliyetli olduğu bu dönemde, azımsanmayacak kadar kıymetlidir. Hükümet, bu yardımları özellikle yandaş gazetelere bol keseden dağıtmış, muhalif basını ise susturmak amacı ile kullanmıştır. CHP döneminde iktidar yanlısı Ulus Gazetesi, baskı sayısı diğer gazetelere nazaran daha az olmasına rağmen, bu yardımlardan en çok faydalanan gazete olmuştur (Koloğlu, 2015, ss. 124-125). Ayrıca CHP desteği ile yayım hayatına başlayan Memleket ve Tanin Gazeteleri de hükümet tarafından ciddi miktarlarda ilanlar verilerek desteklenmiştir (Büyükbaykal & Büyükbaykal, 2015, s. 77). Bu durumun yandaş gazeteler için ödüllendirme, muhalif gazeteler için ise cezalandırma yöntemi olarak kullanıldığı açıktır.

1930'lara gelindiğinde halkın içinde bulunduğu hoşnutsuzluğun farkında olan Atatürk'ün desteği ile çok partili hayata geçiş tekrar denenmiştir (Zürcher, 2017, s. 211). Bir kontrol partisi niteliğinde kurulan Serbest Cumhuriyet Fırkası, tek parti yönetiminden hoşnut olmayanlar ve ekonomik sıkıntılardan mustarip olanlar arasında bir hareketlilik baş göstermesine neden olmuş ve muhalif basın da yeni partiyi desteklemiştir (Topuz, 1973, s. 146). Özellikle İstanbul basınının destek verdiği parti, muhalefet olarak başarılı bir duruş sergilememiş de olsa ülke düzeyine yayılan bir muhalefet anlayışının oluşmasına katkıda bulunmuştur (Kabacalı, 1994, s. 142).

Yeni kurulan partinin basın tarafından desteklenmesi, ülkede mevcut durumdan hoşnut olunmadığının göstergesi olduğundan (Karpat, 2006, s.63), CHP liderlerince pek hoş karşılanmamış ve basın hareketlerini denetim altında tutmak için 25 Temmuz 1931 yılında Matbuat Kanunu çıkarılmıştır (TBMM Zabıt Cerideleri, IV. Devre, Cilt. 3, 25 Temmuz 1931, ss. 355-366). 1909 yılında çıkarılan ve bazı değişiklikler yapılarak yürürlükte olan mevcut basın yasası bu kanun ile değiştirilmiştir.

1931 Matbuat Kanunu birçok kez değişikliğe uğramıştır. 14 Mayıs 1932; 4 Haziran 1932; 8 Haziran 1933; 23 Haziran 1934 tarihlerinde değişiklik yapılan kanunun en önemli değişiklikleri 27 Haziran 1938 ve 1 Haziran 1946 yılında yapılan değişikliklerdir (Topuz, 1973, s. 158). Kanunun basın faaliyetlerini oldukça sınırlayan önemli maddelerinden biri;

Ülkenin genel Politikasına dokunacak yayınlardan dolayı; bakanlar kurulu kararıyla, gazete ve dergiler geçici olarak kapatılabilir. Kapatılan gazetelerin sorumluları cezaları bitene kadar başka bir adla gazete çıkaramazlar.

maddesidir (Topuz, 2003, s. 159).

1931 Matbuat Kanunu ile güdümlü bir basın yönetimi oluşturulmuş ve basın özgürlüğü yok sayılmıştır. Aslında, bu dönemde hükümeti etkileyecek kadar önemli bir güce sahip olmayan basını kontrol altında tutmak, tek parti yönetiminin basın alanında yapmak istediği tek şeydir (Kabacalı, 1995, ss. 963,964).

Halk Partisinin önemli isimlerinden Şükrü Kaya:

Denilebilir ki bizde basın özgürlüğü Cumhuriyetle başlamıştır. Öteki rejimlerde nasıl olursa olsun biz taklitçiliğe kapılmayarak politikada ancak kendi idealimizi gerçekleştirmek istiyoruz. Yazarlarımız ülke işlerini eleştirmekte serbesttir. Eleştirme özgürlüğü ve çerçevesini saptayacak ve sınırlayacak olan yazarın irfanı, vicdanı ve salt duyusudur. Bu saptama yetkisinin geniş serbestinden doğabilecek sorumluluğu, her kişinin veya yazarın ayrı ayrı yorumuna bırakmıyoruz. Bütün ulusun iradesinin belirteni olan yasaların hükümlerine bırakıyoruz. Yazı özgürlüğü yazarın egemenliğindedir, yazarın sorumluluğunu da yargıç saptar. En iyi özgürlük, ülkenin çıkarlarına uygun, ulusun karakterine uygun, devletin haklarını ve çıkarlarını koruyan özgürlüktür.

şeklindeki basın özgürlüğüne dair yaptığı açıklama; hükümetin basın özgürlüğü anlayışının kendi belirledikleri çerçeve ile sınırlı kalmasını istediklerini göstermektedir (Koç, 2010, ss. 191-192).

1938 yılında Atatürk'ün vefat etmesi, iktidarın basın faaliyetlerini tamamen tekeline almasına ortam hazırlamıştır. İsmet İnönü'nün mevcut basın kanununun değiştirilmesi için hükümete vermiş olduğu geniş yetkiler hakkında Hıfzı Topuz şu yorumu yapmaktadır:

İkinci Dünya Savaşı yıllarına gelindiğinde ise basın üzerinde devam eden baskı daha da artmış ve sıkıyönetim ilan edilmiş, basın özgürlüğünün bu dönemlerde hiç lafzı olmamıştır. Bakanlar kurulunda alınan karar ile bir gazete hiç kimsenin karışmasına izin dahi verilmeden kapatılabilmiştir. 1940'lı yılların başında ise sık sık basın davaları görülmüş ve gazeteler için duruşmalar yapılmıştır. Savaş yıllarında birçok devlet gibi Almanlarda Türk basınına ele geçirme gayreti içerisinde olmuştur. (Topuz, 1973, s. 162)

Yapılan değişiklikler ile basın faaliyetleri kısıtlanmış, herhangi bir basın organı çıkarmak isteyen kişilere "ruhsat almak, para yatırmak" gibi birtakım şartlar getirilmiştir. Önemli değişikliklerden biri de "...kötü üne sahip olan kişiler gazete çıkaramaz" ibaresidir. Basın özgürlüğünün temelinde, isteyen herkesin bir yayın organı çıkararak görüşlerini kamuoyuna aktarma hakkı vardır. Bu hukuki bir haktır. Oysa yapılan bu değişikliğin ucu çok açıktır. Kimin kötü üne sahip olduğunun kararı hükümetin yetkisi altındadır (Topuz, 1973, s. 167). Bu madde; kötü üne sahip olan kişilerin kim olduğunu belirlemek hükümetin keyfine kalmış anlamına gelmektedir.

II. Dünya Savaşının başlangıç yıllarına gelindiğinde basın özgürlüğü bağlamında ülke içinde bir dizi değişiklik yapılmıştır. Matbuat Kanununun 50. Maddesine dayanarak hükümet istediği yayını süresiz kapatabilmektedir (Kabacalı, 1995, s.963). Dünyadaki durum, Türkiye'nin uygulamaya çalıştığı denge politikası, basına hükümet tarafından dayatılmıştır. Basın da görülen kutuplaşmaların önüne geçmek için iktidar, ya basın organlarına talimatlar vererek yayınlanacak olan haberleri kendi tekeline almış ya da doğrudan yayın organını kapatma yoluna gitmiştir (Koçak, 1990, s. 112).

Sıkıyönetim bu dönemde 50. Madde kapsamında; Tan, Vatan, Tasvir-i Efkâr Gazetelerini 4'er kez, Cumhuriyet ve Haber Gazetelerini 2'şer kez, Vakit, Yeni Sabah ve Akbaba Gazeteleri 1'er

kez kapatırken; hükümet de Son Posta'yı 4, Vatan'ı 5, Cumhuriyet'i 3, Tan'ı 4 Tasvir-i Efkârı 4, Vakit ve Akbaba'yı 1 kez kapatmıştır (Kabacalı, 1994, s. 161).

II. Dünya Savaşı süresince iktidar serbest bir kamuoyu oluşmaması için basın sürekli denetim altında tutmuştur. Türkiye'de bu dönem içerisinde kamuoyu, basın yolu ile değil iktidar eli ile oluşturulmuştur. 1923 ile 1945 yılları arasında var olan basın, mevcut düzenin devamını sağlamak amacı ile iktidarın güdümünde devam etmiştir. Çok partili demokrasiye geçiş ile bu süreç değişecek ve Demokrat Partinin basın söylemleri ile bambaşka bir hal alacaktır.

2. Çok Partili Hayata Geçiş Ve Basın

Çok partili hayata geçiş Türk siyasetinin dönüm noktalarından biridir. Demokratikleşme yolunda atılan önemli bir adım olan çok partili hayata geçiş anlayışı; II. Dünya savaşının sona ermesi ve savaşın demokrasi cephesi tarafından kazanılmasıyla tekrar gündeme gelmiştir (Ahmad, 2020, s. 28). Öncelikle Tan, Vatan ve Tasvir gazetelerinin yayınlarında tek parti yönetimine karşı yazılar başlamış, ilerleyen süreçte de çok partili hayata geçiş ile ilgili istekler giderek yoğunlaşmıştır. Basın organlarının öncelikli amacı, çok partili demokrasinin başlatılması ve yaşatılmasıdır. Bu yayınlarda dikkat çeken bir diğer husus ise kurulacak olan partinin o güne kadar izlenen politikalara ters düşmeyen kalıcı bir muhalefet ekseninde olması anlayışıdır.

Ülkede siyasal anlamda bir gelişmenin ve değişimin başlangıcı olarak kabul edilen bu süreç; muhalefet partisinin kurucu isimlerinin, Cumhuriyet'i kurmuş, Türkiye'yi yönetmiş ve Kurtuluş Savaşını yaşamış olan kişilerden oluşması, basının da ayrıca destek vermesini sağlamıştır. Bu dönemde demokrasinin sağlanması ikinci bir partinin varlığına bağlanmıştır. Muhalefet partisinin kurucularının iktidar partisinden çıkmış olması, basın arasındaki çok sesliliğin ve düşünce farklılığının da azalmasına sebep olmuştur (Sarıbay, 2001, s. 53,54). Çok partili yaşama geçişin sağlanması için basın organları, gerekli hukuksal ve idari değişikliklerin yapılmasını çabuklaştırmak adına iktidara hatırı sayılır bir baskı uygulamışlardır.

Bu dönemde ülke içinde genel olarak iktidara duyulan hoşnutsuzluk; savaşa katılmayan ancak savaşa her daim hazır bulunmanın yararlı olacağına inanan iktidarın çıkardığı Varlık Vergisi Kanunu sebebiyle artmıştır. 12 Kasım 1942 tarihinde kabul edilen Varlık Vergisi Kanunu özellikle belirli bir kesimin zengin olmasını sağlarken halkın büyük bir kesiminin de yoksullaşmasına zemin hazırlamıştır (Tokgöz, 1999, s.79).

Varlık Vergisi Kanunu'nun kabulünden sonra CHP iktidarına karşı hoşnutsuzluğun ve muhalefetin artmasına neden olan bir diğer kanun, 14 Mayıs 1945 tarihinde kabul edilen Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu'dur (Eroğul, 1998, ss.20-22). Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu'nun görüşmeleri sırasında, kanunun kabulüne şiddetle karşı çıkan Adnan Menderes ile Başbakan Şükrü Saraçoğlu arasında çok sert bir tartışma yaşanmıştır (Eroğul, 1998, s.26-27, Albayrak, 2004, s. 21).⁵ CHP iktidarının hazırlamış olduğu bu kanun tasarısı, parti içinde iktidara karşı büyük bir muhalefetin oluşmasında etkili olmuştur (Zurcher, 2000, s. 306). Bu kanunun kabul edilmesini istemeyen 7 isimden⁶ (Şeyhanlıoğlu, 2011, s.111) dördü; Adnan Menderes, Refik

⁵ Dönemin Başbakanı Şükrü Saraçoğlu'nu ziyaret eden Adnan Menderes ve 6-7 kişiden oluşan ve toprak sahibi olan milletvekili grubu Çiftçiyi topraklandırma Kanun Tasarısında kendi lehlerine birtakım değişikliklerin yapılmasını talep etmişlerdir. Özellikle Adnan Menderes ameleye toprak verilmemesi için son derece ısrarlı olmuş, asıl sorunun toprağın bölünmesi değil tarım uygulamalarının modern yöntemlere göre yapılmadığı üzerinde durmuştur.

⁶ Diğer üç isim: Damar Arıkoğlu, Emim Sazak, Cavit Oral

Koraltan, Celal Bayar ve Fuat Köprülü meclise “Dörtlü Takrir” olarak tarihe geçen belgeyi vermişlerdir (Tuncay, 1996,140). Bu belge Çiftçi Topraklandırma Kanunu’nun kabulünden hemen önce meclise verilmiştir. Bu zamanlama, muhalefet düşüncesinin sadece bu kanun ile sınırlı olmadığını, genel duruma karşı da bir tepki olduğunu anlatması açısından önemlidir (Demir, 2007, s.150-151).

Bu olaydan sonra Cumhurbaşkanı İsmet İnönü 19 Mayıs 1945 Gençlik Bayramı vesilesi ile yaptığı konuşmada çok partili hayata geçişin ilk sinyallerini vermiştir (Zürcher, 2017, s.304). Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, Türkiye’de siyasi alanda birtakım değişiklikler olması gerektiğini şu cümleler ile ifade etmiştir:

Harp zamanlarının ihtiyatlı tedbirler lüzum gösteren darlıkları kalktıkça, memleketin siyaset ve fikir hayatında demokrasi prensipleri daha geniş ölçüde hüküm sürecektir. En büyük demokrasi müessesemiz olan büyük millet meclisi ilk günden itibaren idareyi ele almış ve memleketi demokrasi yolunda mütemadiyen ilerletmiştir. (Turan İ. , 2003, s.36)

Meclisteki görüşmeleri yakından takip eden basın organları da genel olarak ikinci bir partinin varlığının demokratikleşme açısından elzem olduğu konusunda hem fikir yayınlar yapmışlardır. İktidar yanlısı gazetelerde bile demokratikleşme adına çok partili hayata geçiş yapmanın gerekliliği ile ilgili yazılar yer almıştır.

Cumhurbaşkanı İsmet İnönü 1 Kasım 1945 tarihli meclis açılış konuşması sırasında

Türkiye’de demokrasi usullerinin geçmişe ait hesapları yaparken, büyük devrimlerin 1923’ten 1939’a kadar meydana geldiği ve altı seneden beri de bir Cihan Harbi içinde bulunduğumuz unutulmamalı. Demokratik karakter bütün Cumhuriyet devrinde prensip olarak muhafaza olunmuştur. Diktatörlük hiçbir zaman kabul olunmadıktan başka, zararlı ve Türk milletine yakışmaz olarak itham edilmiştir. Bizim tek eksiğimiz hükümet partisi karşısında bir parti bulunmamasıdır. Bu yolda memlekette geçmiş tecrübeler vardır. Hatta iktidarda bulunanlar tarafından teşvik olunarak teşebbüse girilmiştir. İki defa memlekette çıkan tepkiler karşısında teşebbüsün muvaffak olmaması bir talihsizliktir. Fakat memleketlerin ihtiyaçları sevgiyle hürriyet ve demokrasi havasının tabii işlemesi sayesinde başka bir partinin kurulması mümkün olacaktır. Demokratik düzen bütün Cumhuriyet devrinde prensip olarak muhafaza olundu. Memleketin ihtiyaçları sevgiyle, hürriyet ve demokrasi havasının tabii suretle işlemesi sayesinde başka bir partinin kurulması mümkün olacaktır. Tek dereceli olmasını dilediğimiz 1947 seçiminde milletin çoğunlukta vereceği oylar gelecek iktidarı tayin edecektir.

diyerek yeni bir partinin kurulacağını açıkça ifade etmiştir (Ulus Gazetesi, 2 Kasım 1945, s. 1).

İktidar yanlısı Tanin Gazetesinin başyazarı Hüseyin Cahit Yalçın

Bir demokraside en az iki parti olmazsa murakabe vazifesinin ifa edilmesine imkân bulunamazdı. Bunun için en iyi çarenin mevcut fırka içinden bazı zatların ayrılarak esas programda müttefik kalmakla beraber bir kontrol partisi vücuda getirmek olacağı... İşte şimdi bu yeni partiyi biz böyle bir kontrol partisi mahiyesinde telakki ediyor ve doğuşunu, istikbal hakkında bir müjde gibi görüyoruz. (Tanin Gazetesi, 5 Aralık 1945, s. 1)

sözleri ile yeni bir partinin kurulmasının gerekliliğini kabul ederken, Akşam Gazetesinin başyazarı ve iktidar partisinin milletvekillerinden olan Necmettin Sadak ise:

... Kurulacak yeni partinin muhtaç olduğu en büyük unsur, paradır. Çünkü teşkilatın temeli paraya dayanır. Bu bakımdan yeni bir milli partinin doğması güçtür. Yeni parti için adam bulmak kolay, fakat bu partiyi ayakta tutacak sermayeyi bulmak zordur. Bundan dolayı, Türkiye’de yeni milli partilerin kurulması imkânsızlaşmaktadır. Ancak en kolay doğan partiler. Enternasyonal Komünist Partilerdir. Türkiye’nin sosyal bünyesi geniş demokrasi ilerleyişinde Komünist Partisi’nin ortaya çıkmasına engel olunmayacak derecede sağlam ve Marksist nazariyelere aykırıdır.

sözleri ile yeni bir parti kurulmasının gerekliliğinin yanı sıra zorluğundan da bahsetmiştir (Kabacalı, 1988, s. 174). Çok partili hayata geçiş demokrasinin gereklerinden sayıldığı için görüldüğü üzere yeni bir partinin kurulması fikri, iktidar tarafından bir kontrol partisi mahiyetinde olması düşüncesi ile isteksizce de olsa desteklenmiştir.

3. Demokrat Partinin Kuruluşu Ve CHP’nin Basına Verdiği Ödünler

Ülke yönetiminde liberal düzenlemeler yapılmasını talep ettikleri “Dörtlü Takrir” olarak bilinen önerenin 12 Haziran’da reddedilmesinden (Ahmad, 2020, s. 30) sonra Adnan Menderes ve Fuat Köprülü, Vatan ve Tan gazetelerinde CHP hükümetini eleştiren yazılar yazmış, bu sebepten ötürü partiden ihraç edilmişlerdir (Uzman, 2017, ss.217-220; Topuz, 2003, ss. 180-182).⁷ Bu kararı eleştiren Refik Koraltan için de ihraç kararı verildikten hemen sonra Celal Bayar da önce milletvekilliğinden sonra da CHP’den istifa etmiştir (Eroğul, 1998, s. 31).

Bu gelişmeler neticesinde 7 Ocak 1946 tarihinde; Dörtlü Takrir’i imza edenler İçişleri Bakanlığına başvurmuş ve Demokrat Partinin kuruluş dilekçesini sunmuşlardır. Böylece Demokrat Parti resmen kurulmuştur (Koçak, 1990, s. 16). Hükümetin “Dörtlü Takrir”i reddetmesi iki şekilde açıklanabilmektedir. Bunlardan ilki, parti liderlerinin liberalleşme direktiflerine Halk Partililerinin henüz hazır olmaması ve otoriter parti alışkanlıklarını yitirmemeleri; ikincisi ise CHP’nin kasten sert davranarak, kendi içinden bir muhalefet partisi oluşturmak istemeleri ile... (Karpat, 2006, s.131) Neden her ne olursa olsun DP’nin kurulması basında, mevcut düzeni değiştirebilecek bir kurtarıcı olarak gösterilmesine ve desteklenmesine ortam hazırlamıştır.

Demokrat Partinin kuruluşu basında oldukça olumlu karşılanmış, iktidar yanlısı gazeteler de bu olayın demokrasi adına yapılan önemli bir gelişme olduğunu vurgulamıştır. Demokrat Partinin programını ve kuruluşunu değerlendiren Cumhuriyet Gazetesinden Nadir Nadi konuyla ilgili olarak şu satırları kaleme almıştır:

Demek oluyor ki ana prensipleriyle Halk Partisinden ayrılmayan Demokrat Parti, çalışma metodunda ve gerçekleştirmek istediği programında ileri sürdüğü fikirlerle şimdilik bir kontrol partisi halinde vazife görmeye gayret edecek, ileride iktidar yerine gelebildiği takdirde, Türk politik ve sosyal bünyesinin hiçbir sarsıntıya uğramaksızın kendi yolunda gelişmesini isteyecektir. (Cumhuriyet Gazetesi, 8 Ocak 1946, s. 2)

Nadir Nadi’nin sözlerinden de anlaşılacağı üzere basın da DP’yi, önceleri sadece bir kontrol partisi olarak görmüştür. Ancak çok partili rejime geçişle artan demokrasi söylemleri ve II. Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan liberal eğilimler, iktidarın basın üzerindeki etkisinin

⁷ Adnan Menderes ve Fuat Köprülü’nün Vatan ve Tan Gazetelerinde partiye muhalif yazılar yazması iktidar tarafından hoş karşılanmamış ve haklarında soruşturma açılarak savunmaları istenmiştir. Bununla birlikte iktidar yanlısı gazeteler tarafından da özellikle Tan Gazetesi ve Görüşler Dergisinde yazılar yazmaları nedeni ile komünistlik suçlamaları yapılmıştır.

azalmasına ortam hazırlamıştır. Demokrat Partinin kurulması ile tek partili dönemde iktidara bağlı olan basın organları, muhalefetin yanında yer almaya başlamışlardır. Demokrasi ve özgürlüğün artmasını, baskının azalmasını isteyen halkı, tek bir noktada birleştirmek için DP'de basını son derece işlevsel olarak kullanmaya başlamıştır.

Basının desteğini kazanmak için o yıllarda basın özgürlüğünün en büyük savunucusu olan Adnan Menderes:

Yayın Hürriyeti yurttaşın şahsi ve siyasi hak ve hürriyetlerinin teminatıdır. Basın hürriyeti olmadığı yerlerde vatandaşın diğer hak ve hürriyetleri de tehlikeye düşeceği gibi, topluluk hayatı, gizliliğin, kapalılığın kiri ve pası altında bunalıp çürümeye mahkûmdur.

Celal Bayar ise “Bugünkü basın kanunu hür basını sağlamaktan uzaktır. Hür basın kanununu biz Demokratlar yapacağız.” ifadelerini kullanmışlardır (Topuz, 1973, s.170).

Demokrat Parti'nin basın organlarının çoğunluğu tarafından büyük destek görmesi, iktidarı kaybetme korkusu yaşayan, 27 yıllık CHP iktidarını basına çeşitli ödünler vermek zorunda bırakmıştır. Basın Kanununun değiştirilmesine dair yapılan görüşmeler, mecliste hararetli tartışmaların yaşanmasına sebep olmuştur. Basının desteği olmadan 1947 seçimlerini kazanamayacağını farkına varan CHP, basın özgürlüğünün en büyük engeli olan 50. Maddeyi kaldırmıştır. 50. Maddenin kalkması ile gazeteleri kapatma yetkisi, hükümetin elinden alınarak mahkemelere verilmiştir (Eroğul, 1998, s. 33).

Yasanın değiştirilmesi ile ilgili olarak meclis görüşmelerinde söz alan Adnan Menderes:

Anayasaya göre Türklerin tabii haklarından olan yayım hürriyeti, yurttaşın şahsi ve siyasi hak ve hürriyetlerinin de teminatıdır. Muhalefet partileriyle müstakil kanaat sahibi yurttaşların en müessir mücadele vasıtası da matbuattır. Hele bizim gibi devlet, parti ve millet anlamları henüz birbirinden layıkıyla ayırt olunamayan ve meclisindeki muhalefetin ve müstakil kanaat sahibi yurttaşların hiç veya pek az temsilcisi bulunan memleketlerde matbuat hürriyeti, milyonlarca vatandaşın, fikir ve kanaat kalesi olmak ehemmiyetindedir. (TBMM Zabıt Cerideleri, Devre VII, C.24 Toplantı:3 S: 262)

sözleri ile sadece 50. Maddenin kaldırılmasının basın özgürlüğü için yeterli bir adım olmadığını ifade ederek “Gazete ve dergilerin kapatılabilmesi basın hürriyeti için gayet ağır bir baskıdır. Çünkü bir gazetenin kısa bir zaman için dahi kapatılması, onun mahvına kadar gidebilir” (Topuz, 1973, s. 170) şeklinde ifade ettiği mevcut basın yasasındaki antidemokratik tüm yasaların da değiştirilmesi gerektiğini savunmuştur.

Matbuat Kanununun 50. Maddesinin değiştirilmesinin ardından 14 Haziran 1946 tarihinde af yasası kanunu çıkarılmıştır:

Gazete, kitap veya mecmua vasıtasıyla veya 1881 sayılı Matbuat kanununa aykırı hareket suretiyle 7.VI.1946 tarihine kadar işlenmiş olan suçlardan kovuşturma yapılamaz. Bu suçlar sebebiyle verilmiş olan cezalar kaldırılmıştır. (Karpat, 2006, s. 245)

Bu yasa ile basının desteğini ve sempatisini kazanmaya çalışan CHP iktidarı, aynı zamanda basının Demokrat Parti'ye verdiği desteği ve iktidara olan tepkiyi de azaltmayı amaçlamıştır.

Bu dönemde gazete ve dergi sayılarında büyük bir artış görülmüştür. Ülkenin hemen her yerinde yayımlanan 202 gazetenin ve 302 derginin günlük tirajları yüz binleri bulmuş ve muhalefetle bütünleşmiştir (Koloğlu, 2015, s. 125). Koloğlu 50. maddenin yürürlükten

kalkmasından sonra basındaki tiraj artışını 1908'deki basın patlamasına benzeterek (Koloğlu, 2015, s. 87-88)⁸ "1941'de Türkiye'de günlük toplam baskı sayıları 60 bini bulan 113 gazete vardı. En Yüksek baskı sayısı 20 binin üstündeydi. Ayrıca 227 dergi çıkıyordu. 1946'da birden baskı sayıları 100 bine yaklaşan 202 gazete, 302 dergi belirdi." ifadelerini kullanmıştır (Koloğlu, 1992, s. 68-71).

4. Demokrat Partinin Muhalefet Yılları ve Basın

Bütün bu gelişmeler neticesinde CHP; 1947 seçimlerinden istediği gibi bir sonuç alamayacağını düşündüğü için seçimleri 21 Temmuz 1946 tarihine almıştır. Böylelikle Demokrat Partinin daha fazla güçlenmesini de engellemiş olacaktır (Ahmad, 2020, s. 35-36).

21 Temmuz 1946 seçimlerinin sonucunda DP; 465 sandalyeden 67'sini⁹ kazanmıştır (Zürcher, 2017 s. 247). Ancak yeni kurulan bir parti için oldukça önemli kabul edilen bu başarılı sonuçlara rağmen seçim ile ilgili yapılan usulsüzlük söylemleri, 1946 seçimlerine gölge düşürmüştür. Seçim usullerinin uygunsuzluğu, gizlilik güvencesinin olmaması ve sonuçların ilanından sonra oy pusulalarının hemen imha edilmesi, seçim sonuçlarında yapılan hilenin büyüklüğünü olduğu gibi göstermiştir (Zürcher, 2017, s. 247). Celal Bayar'ın partinin kazandığı sandalye sayısının çok daha yüksek olduğunu söylediği "İşte ben iddia ediyorum, hatta itham ediyorum; seçim işlerine fesat karıştırılmıştır, seçimler memleketin hakiki iradesini göstermekten uzaktır" ifadeleri tüm yasaklamalara rağmen basında yer almıştır (Albayrak, 2004, s. 90-91; Zürcher, 2017, s. 248).

Celal Bayar'ın sözlerini yayımlayan, Yeni Sabah ve Gerçek Gazeteleri Sıkıyönetim tarafından kapatılmıştır. Seçim sonuçlarının basında çok fazla yer alması, İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı gazetelere 25 Temmuz 1946 tarihinde şu tebliği göndermesine neden olmuştur:

Bazı gazetelerin bilhassa seçim sonuçları hakkında vatandaşları şüpheye düşürücü ve bu yüzden memleketin huzurunu sarsıcı ağır neşriyatın devam ettiği görülmektedir. Sıkıyönetim bölgesinde bu gibi ağır tahriklere müsaade edilmeyeceği ve bu kabil yazılara karşı Sıkıyönetim Komutanlığının harekete geçeceği tebliğ olunur. (Cumhuriyet Gazetesi, 25 Temmuz 1946, s. 1).

128

Tebliğe uymayan ve süresiz kapatılan Yeni Sabah ve Gerçek Gazetelerinden sonra Tasvir ve Demokrasi Gazeteleri de süresiz kapatılmışlardır. Ayrıca İzmir ve İleri Demokrasi Gazetelerinde "Hayır! Bunları Biz Seçmedik" şeklinde haberlerin yer alması, bu gazetelerin, seçimi ihlal ve halkı isyana teşvik ettikleri gerekçeleri ile mahkemeye verilmesine sebep olmuştur (Kabacalı, 1994, s. 201). İlginç olan ise; Celal Bayar'ın sözlerini yayımlayan iktidar yanlısı Tanin Gazetesi hakkında hiçbir işlem yapılmamış oluşudur (Karpat, 2006, s. 251).

Seçim sonuçları muhalefet ile iktidar arasındaki gerginliği hat safhaya çıkarmıştır. Mecliste iki grubun yöneticileri tartışırken, basın organları da bu tartışmaları kamuoyuna duyurmaya devam etmiştir. Seçimleri protesto etmek için DP tarafından düzenlenen mitingler ile ilgili haberlerin yayınlanması yasaklanmıştır. Seçim sonuçları ile ilgili muhalif gazetelerin yayın yapmasına izin verilmezken, iktidarın yayın organı olan Ulus Gazetesine herhangi bir kısıtlama getirilmemiştir. Muhalefet yanlısı Vatan gazetesi DP'nin İzmir mitingi konusundaki haberin

⁸II. Meşrutiyetin ilanından sonra ülkede yayımlanan gazete ve dergi sayılarında çok ciddi bir artış söz konusu olmuştur. Öyle ki Orhan Koloğlu bu artış için basın patlaması hatta basın çılgınlığı ifadelerini kullanmıştır.

⁹DP'nin 1946 seçimlerinde kazandığı sandalye sayısı ile ilgili olarak farklı kaynaklarda farklı bilgiler bulunmaktadır. Örneğin Feroz Ahmad, Demokrasi Sürecinde Türkiye isimli eserinde DP'nin kazandığı sandalye sayısını 65 olarak vermektedir. Ahmad, bu rakamı Cumhuriyet Gazetesindeki haberi referans alarak vermiştir.

hemen altına şu notu düşmüştür: “NOT: Bu mitingde hatiplerin söylediği sözleri, sıkıyönetim komutanlığının seçimlere ait yazı yazılmaması hakkındaki emirleri çerçevesi içine gireceği ihtimalini düşünerek sütunlarımıza alamadık.” (Vatan Gazetesi, 26 Temmuz 1946, s. 3)

İktidar yanlısı gazeteler, hükümetin ve rejimin tehlikeye düşmesine sebep olacak yazılar yazılmaması için muhalif basını sürekli tenkit etmiştir. Yapılan uyarılar bir işe yaramadığı, hükümetin otoritesini sarsacak yayınlar yapıldığı zaman da yandaş basın, muhalif basını komünizmin sözcüsü olarak suçlamıştır.

Recep Peker’in başbakanlığa atanmasıyla basın yasası ile ilgili birtakım değişiklikler yapılmıştır. Sert tutumu ile tanınan Recep Peker, hükümeti kurduktan sonra hükümete karşı yapılacak tüm eylemleri engellemek adına, partilerin, kendi binaları dışında herhangi bir siyasi eylemde bulunmalarını ve toplantılar düzenlemelerini yasaklayan bir kanun çıkarılması için çalışmalara başlamıştır (Demir, 2007, s. 157). Henüz tasarı meclise verilmeden gazetelerde haberleri yayınlanmıştır. (Vatan Gazetesi, 8 Ağustos 1946, s. 1)

Bu haberin üstüne çok geçmeden hükümet, “resmi görevlilerin şeref ve onurları hakkında kötü kanaat doğuracak ya da halkın devlet güçlerine karşı güvenini sarsacak nitelikli yayın yapanlar için 5 yıla kadar hapis cezası öngören” yasa tasarısını meclise götürmüştür (Karataş, 2014, s. 507). Bu tasarıyla ilgili; 22 yıl sonra tekrar kürsüye çıktığını belirterek sözlerine devam eden bağımsız milletvekili Adnan Adıvar: “Demokratik bir memleket için matbuatı susturmaktan daha tehlikeli, seçme hakkını haiz her vatandaşı gazetesini açıp objektif fikir edinmekten menetmek velhasıl matbuat hürriyetini tahdit etmekten daha zararlı bir hareket tasavvur edemiyorum.” demiştir (TBMM Zabıt Cerideleri, VII. Devre, Cilt. 1, 13 Eylül 1946, s. 280).

Bu tasarı ile iktidarın basını rahatlıkla kontrol edebileceği ve baskı kurabileceği gerekçesi ile Demokrat Partililer tasarıya ret oyu vermiştir. Ancak tasarı 20 Eylül 1946 tarihinde oy çokluğu ile kabul edilmiştir (Vatan Gazetesi, 21 Eylül 1946, s. 1).

Demokrat Parti, CHP’nin tüm baskılarına rağmen muhalefet kanadında oldukça başarılı bir çizgi çizmiştir. Çok partili rejim, önceki tüm başarısız denemelere rağmen Türkiye’de yaşatılmaya başlanmıştır. Basınla kol kola yoluna devam eden muhalefet partisi halk tarafından da ciddi şekilde desteklenmeye başlamıştır.

Dönemin gazetelerine bakıldığında; Demokrat Partinin artık bir kitle partisi olduğu (Cumhuriyet Gazetesi, 11 Ocak 1947, s. 1), kurucu üyeleri olan Celal Bayar’ın, Adnan Menderes’in ya da diğer üyelerin değil milletin partisi ve milletin iradesi olduğu, milletin dileklerini temsil ettiği (Vatan Gazetesi, 8 Ocak 1947, s. 1) şeklindeki yayımlar dikkat çekmektedir.

İktidar ve muhalefetin ve onları destekleyen basın organlarının hareketleri hakkında Sadun Tanju şunları söylemektedir:

1946-1950 yılları basın manzarası şuydu: zaman ilerledikçe muhalefeti destekleyen gazetelerin sayısı gittikçe artırıyordu. Artmamasına da sebep yoktu. Zira muhalefet düşünce ve eylemde her şeyin mükemmelini öne sürüyordu. Genellikle aydınlar demokrasinin bütün nimetlerinin elde edileceği hayali ile etkilenmişlerdi. Halk ise adalet ve eşitlik çığlıkları arasında, sigaranın beş kuruşa içileceği, şekerin ucuza yeneceği günleri düşünmeye başlamıştı. Muhalefete çok geniş bir kredi açılmıştı. İktidara ise o ölçüde hassas davranılıyordu. Basın halkı coşturuyor, düşünmeye değil bilmeye, habere önem veriyordu.

İki seçim arasındaki dört yıl bitmez tükenmez bir seçim kampanyası olarak devam etti. Basın halkın heyecanını daima taze tuttu. (Topuz, 2003, s. 192)

Demokrat Parti ile Halk Partisinin arasındaki tartışmaların giderek artması, Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün olaya müdahale etmesine neden olmuştur. İnönü, iki partinin liderleri ile 1947 yılı Haziran ayında görüşmeler yapmıştır (Cumhuriyet Gazetesi, 9 Haziran 1947, s. 1, Akşam Gazetesi, 15 Haziran 1947, s. 1). İsmet İnönü'nün iktidar ve muhalefet partisi ile yapmış olduğu görüşmelerin detayları 12 Temmuz 1947 tarihinde tüm ulusal gazetelerde yayımlanmıştır (Karpaz, 2006, s. 169), (Vatan Gazetesi, 21 Temmuz 1947, s. 1), (Cumhuriyet Gazetesi, 12 Temmuz 1947, s. 1). Görüşmeler neticesinde iki tarafın da haklılık payı olduğunu ifade eden Cumhurbaşkanı; muhalefet partisinin teminat içinde, iktidarın kendisine baskı yapmadan varlığını devam ettirmesi gerektiğini, iktidar partisinin de muhalefetin kanuni haklardan başka bir düşüncesi olmadığına kanaat getirmesi gerektiğini vurgulamıştır.

12 Temmuz beyannamesinin sonucunda ve Demokrat Partinin uğraşları neticesinde iktidar, II. Dünya Savaşı süresince tam olarak 7 sene 1 ay devam eden sıkıyönetim uygulamasını kaldırmıştır (Albayrak, 2004, s. 126, Tasvir Gazetesi, 23 Aralık 1947, s. 1). Basın üzerindeki baskıların azalmasına neden olan bu karar, genel bir olumlu hava yaratmış olsa da yapılan haberler memnuniyetten çok iktidar partisi için bir uyarı niteliğindedir.

Cumhuriyet Yazarlarından Nadir Nadi:

Sıkıyönetim kalktığı takdirde sorgusuz sualsiz gazete kapatılmayacağına göre, hükümete karşı şimdiye kadar yapılan hücumların şiddetleneyeceği ve sayın baştakilerin bir hayli sıkıntı çekeceğine şüphe yoktur. Ne yapalım, hürriyet rejimine hasret çektiğimize göre, bu kadarcık fedakârlığa katlanmak lazımdır... Fakat milletimizin canına kasteden, devletimizin aleyhine olarak yabancı kaynaklarla iş birliği yapan yahut bir eşkıya gibi ulu orta sayıp söverek haysiyet ve şeref avına çıkan kalem sahipleri olursa, onları tarafsız bir hale sokmanın yolunu kanunlarımızda ve bünyemizin sağduyusunda aramalıyız.

sözleri ile sıkıyönetimin kaldırılmasını değerlendirirken, iktidar yanlısı gazetelerde de sıkıyönetim kalktıktan sonra basın özgürlüğünün, basının kendisine bırakılması ile ilgili yazıların yer aldığı görülmüştür (Cumhuriyet Gazetesi, 11 Aralık 1947, s. 1).

Ulus Gazetesinde Sıkıyönetimin kalkması ile ilgili

Serbest yazı hayatında gün geçtikçe mesafe almaktayız. Basın mesuliyet konusunda gün geçtikçe daha dikkatli davranmalıdır. Şimdi yeni serbestlikler yeni manevi mesuliyet duyguları yaratacaktır. Basın hürriyetinin murakabesini mümkün olabildiğince, genel basının kendisine bırakmakta fayda vardır. Nitekim daha şimdiden bazı gazeteler, kendi kendilerini murakabe için, kendi aralarında bir anlaşma fikri öne sürmeye başladılar.

yorumu yapılmıştır (Ulus Gazetesi, 11 Aralık 1947, s. 1). Böylelikle iktidar gazeteleri de memlekette demokrasinin yerleşmesi için basının önemli bir işlevi olduğunu ifade etmiş bulunmaktadır.

Bu süreçte iktidar da içinde bulunduğu dönemin şartlarını göz önüne alarak basın üzerindeki baskıları azaltmıştır. Kamuoyunu yansıtmaya ve yönlendirme yetilerine sahip olan basının, bu görevleri daha rahat yerine getirebileceği bir ortamın oluşması sağlanmış, bir anlamda 1950 seçimlerinin gerçekleşmesi için uygun ortamın hazırlanmasına hizmet edilmiştir.

5. Demokrat Partinin Basın Faaliyetleri ve 1950 Seçimleri

Demokrat Parti, İstanbul'da yapılan Ekim 1949 ara seçimlere 12 Temmuz beyannamesine rağmen, mevcut seçim yasasının değiştirilmesi gerektiği gerekçesi ile katılmayacağını bildirmiştir (Akşam Gazetesi, 30 Nisan 1948, s. 1). Yeni Seçim Kanunu'nun çıkarılmaması ve seçimlerin adil bir şekilde gerçekleşme teminatının verilmemesi durumunda, birçok yerde seçimlere katılmayacağını duyuran DP'ye, basından da büyük destek gelmiştir (Akşam Gazetesi, Seçim 10 Mayıs 1948, s. 1,). Mevcut basın yasasının değiştirilmesi hususunda DP'nin yanında yer alan basın; yayınları ile iktidara baskı yaparak, yeni seçim kanununun çıkarılmasını hızlandırmıştır.

Demokrat Parti 1950 seçimlerine hazırlanırken partiye katkı sağlayan önemli olaylardan birisi de seçim öncesi CHP'den istifa eden milletvekillerinin DP saflarına katılmasıdır. Bu isimlerin arasında Millî Mücadelenin tanınmış komutanlarından olan ve halk tarafından oldukça sevilen Ali Fuat Cebesoy bulunmaktadır. Ali Fuat Cebesoy:

Şahsımı hiçbir zaman bahis konusu yapmış bir adam değilim nerede olursam olayım memlekete hizmet bence ön safta gelir. Bugünkü dünya vaziyeti karşısında memleketin durumunu bütün partilerin üzerinde tutmak, doğru olur, kanaatindeyim. Benim birkaç gün evveline kadar içerisinde bulunduğum parti de dâhil olmak üzere, partiler arasında politika mücadelesi o kadar ilerlemiş ve genişlemiştir ki, memleket meseleleri bir tarafa bırakılmıştır. İktidar partisi bu liderleriyle önümüzdeki seçimlerde yerinde kalırsa memleket işleri iyi gitmeyecektir. Benim halk partisinden ayrılmam demek, bu mücadelede partinin haksız olduğunu görmem demektir. Yeni dört senelik teşrii hayatta onların yanında mesuliyet almayacağım.

sözleri ile CHP için hiç de hoş olmayacak açıklamalarda bulunmuş ve DP'nin elini güçlendirmiştir (Zafer Gazetesi, 29 Mart 1950, s. 1).

DP'ye katılan bir diğer isim de Halil Özyürek'tir. Halil Özyürek DP saflarına katılma gerekçesini "DP'ye sempati göstermekliğimin ve bu partinin adayları listesinde yer almamın sebeplerini izah ederken kırk seneyi aşan hâkimlik hayatımda kazandığım vicdan ve karar serbestliği benim için en önemli saiklerden biri olmuştur." şeklinde açıklamıştır (Akşam Gazetesi, 15 Nisan 1950, s. 1).

CHP saflarından DP'ye katılanların isimlerine sadece siyaset alanında değil basın alanında da rastlanmıştır. İktidar partisindeki bu çözüme ve basının da muhalif kanada kayması; DP'ye duyulan güvenin ve desteğin artmasını sağlamıştır.

Demokrat Parti, ülke genelinde seçim çalışmalarına devam etmiş, miting ve toplantılar düzenlemeye başlamıştır. Bu miting ve toplantılara halkın göstermiş olduğu ilgi, DP'yi destekleyen gazetelerde sık sık yer almıştır (Demir, 2007, s. 159).

Bütün muhalefet dönemini "demokrasi ve özgürlük" ideolojileri üzerine temellendiren Demokratik Parti, basının, "muhalefet etme, bilgilendirme ve yönlendirme" işlevlerini; parti politikalarına uygun bir zemin hazırlamak adına oldukça yoğun kullanmıştır.

Demokratikleşme, liberalleşme ve özgürleşme söylemleri arasında, özgürlüklerin önemli destekçisi olan basının gücünü arkasına alan parti, amaçlarına ulaşmak için planlı bir iletişim stratejisi geliştirmiştir. DP, millet üzerine inşa ettiği seçim politikasını (Yücel, 2001, s. 77) uygularken, basın faaliyetlerinde iki temel çerçeve belirlemiştir. Bunlardan birincisi, halkın kendisini gönülden desteklemesini sağlamak; ikincisi ise seçmen vatandaşların seçime katılım

oranlarını arttırarak toplumu siyasi hayatın içine çekmek... (Özkan, 2002, s. 30) Bu yönleri ile Demokrat Partinin yürütmüş olduğu seçim kampanyası, pek çok açıdan Türkiye’de bir ilk olma özelliği taşımaktadır. Zira daha önce vatandaşın siyaset hakkında ne düşündüğü hiç önemli olmamış ya da ne düşünmesi gerektiği konusunda herhangi bir çalışma yapılmamıştır.

Seçimlere daha fazla vatandaşın katılımını sağlamak, oy hakkı bulunan seçmene yönelik güçlü bir söylem oluşturmak, düzenlenen mitingleri basın yolu ile halka duyurarak gündem belirlemek, bağış toplayarak partinin maddi imkanlarını arttırmak gibi faaliyetlerle halkla yakınlaşmak, seçmen rızası imal etmek vb. tüm faaliyetler ilk kez Demokrat Partinin 1950 seçim çalışmaları sırasında kullanılmıştır. Basın ile kurduğu ilişkiler sayesinde, halkın değişik kesimlerine ulaşma imkânını bulan partinin, 1950 seçimlerinde ezici bir çoğunluk ile tek başına iktidara geçmesinde oldukça büyük katkısı olan basın faaliyetlerini aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür.

5.1. Gazete ve Afişler

Demokrat Parti kamuoyu oluşturmak, düzenlediği etkinliklerden halkı haberdar etmek, partiye daha çok destekçi sağlamak ve oy verme hakkı olan vatandaşların siyasete katılımını gerçekleştirmek için yerel ve ulusal tüm basın organlarını kullanmıştır. Türkiye’de mevcut teknolojik gelişmeler göz önüne alındığında seçmenlerin tamamına ulaşmak için kullanılan yegâne iletişim aracı gazeteler olduğundan, DP, parti politikalarının halka anlatmak için sık sık gazetelerin başyazarları ile bir araya gelmiştir. Bu toplantılarda, basın özgürlüğü konusunda iktidara önemli görevler düştüğünü ancak bu görevi tamamen iktidara bırakmanın yanlış olduğunu düşündüklerini söyleyen DP’liler, basın özgürlüğünün sağlanmasında kendilerine de görev düştüğünü ifade etmişlerdir (Özkan, 2002, ss. 31-33). Ayrıca iktidara geçtikleri takdirde basının hasretini çektiği özgürlüğe fiilen kavuşacağına dair vaatlerde bulunmuşlardır.

Basın özgürlüğü savunuculuğu yapan DP, verdikleri demeçler, ilan ve reklamlarla gündem oluşturmuş, basın aracılığı ile halkla parti arasındaki bağın sağlamlaşmasına çalışmıştır. Hıfzı Topuz’un, Demokrat Parti’nin seçim kampanyası ile ilgili basında yer alan haberler hakkında yaptığı yoruma göre basın, halkın siyaset kanadında olup biten her şey hakkında halkı sürekli haberdar etmiş ve “adalet”, “eşitlik” gibi kavramlar ile halkın seçimlere olan ilgisini arttırmış ve heyecanı her daim taze tutmuştur (Topuz, 2003, s. 192).

İki partinin de seçim beyannameleri basında oldukça yer işgal etmiştir. DP ve CHP’nin seçim beyannamelerinin sürekli olarak karşılaştırıldığı ve değerlendirildiği basında, CHP’nin beyannamesine kuşku ile yaklaşılmasını ifade eden Nadir Nadi Cumhuriyet Gazetesinde

Bizi seçerseniz size şunları şunları vadediyoruz’ diye sahifeler karalamak her halde pek inandırıcı bir metot sayılmaz. Bu şartlar altında halk gayet tabii olarak tereddüde düşecek ve bunca tatlı vaatlere girişen iktidar partisinin geçen devrede neler yaptığını kendi kendine soracaktır... (Cumhuriyet Gazetesi, 29 Nisan 1950, s. 1)

sözleri halkın boş vaatlere kanmaması gerektiğini belirtmiştir.

Hem yandaş hem de muhalif basın yazarları, seçim kampanyalarında büyük rol oynamıştır. CHP’nin sözcülüğü yapan Ulus Gazetesi, Demokrat Partinin yanında yer alan Zafer, Cumhuriyet, Vatan gibi birçok gazeteyle mücadele etmek zorunda kalmıştır. İki tarafın gazetelerinde de kamuoyunu kendi lehlerine tutum sergilemesini sağlayacak yazılar yayımlanmıştır. Aşağıda bu tür yazılara örnekler verilmiştir.

Diyarbakır da 1281, Osmaniye de 28 kişi ve bir köy halkı DP'ye kaydoldu. Diyarbakır halkının yüzde sekseni demokrat, Konya'da 1317 kişi Halk Partisinden istifa ederek DP'ye kaydoldu (Zafer Gazetesi, 7 Mart 1950, s. 1)

Demokrat Parti 1946 seçimlerinin malum sebepleri dolayısıyla meclis içinde bulundurduğu vekiller küçük bir azınlık olmuştur. Fakat Demokrat Partinin vücuda getirdiği eserler Halk Partili çoğunluğun yaptıklarından çok daha mühimdir ve hatta daha muhteşemdir. Demokrat Parti, tek parti zihniyetinin verdiği bir alışkanlık ile hareket edip vesayet sistemini devam ettirmek isteyenleri dahi yola getirmiş ve memlekette büyük bir değişime neden olmuştur. Nitekim bugün ki Seçim Kanunu Demokrat Partinin eserlerinden biridir. (Zafer Gazetesi, 7 Mayıs 1950, s.1)

1950 seçimlerinde işini şansa bırakmak istemeyen DP, seçmenin eğitilmesinde de yine basından faydalanmıştır. Nasıl oy kullanılması gerektiği, oy pusulalarının nasıl olduğu, seçmen kartlarında yer alabilecek hatalar vb. konular hakkında her türlü haber, seçim gününe kadar gazetelerde yer almıştır. Ayrıca seçim sonuçlarını nasıl öğrenileceğine, seçim güvenliği konusunda ne yapılması gerektiğine dair haberlere de yer verilmiştir. Bu tür haberler ile ilgili aşağıdaki örnekler verilebilir:

Seçmenlere, dağıtılan seçmen kartlarında ad ve soyadı yanlışlıklarına tesadüfi edilmektedir.... Seçim günü itiraza mahal vermemek üzere kartlardaki bu hususlara dikkat edilmesi..... ehemmiyetle hatırlatırız. (Zafer Gazetesi, 3 Mayıs 1950, s. 1)

Aziz Yurttaş, Bu söylediklerimi dikkatle oku. Eüer bunları bilmeyecek ve ihmal edecek olursan elinde tuttuğun mukaddes oy hakkını kaybetmiş olacaksın... (Zafer Gazetesi, 4 Mayıs 1950, s. 1)

Her vatandaş sandık başına emniyet ve huzur içinde gelerek kime isterse reyini serbestçe verebilecektir. (Son Posta Gazetesi, 29 Nisan 1950, s. 2)

Gazete haberlerinde dikkat çeken bir diğer konu da gazeteler sadece Demokrat Partiyi destekleyen yayınlar yapmamışlardır. Bu tür yayınların yanı sıra, Cumhuriyet Halk Partisinin oy toplamak için giriştiği baskıcı tavırlardan halkın etkilenmemesine dair uyarı yazıları ile iktidara yakın yayın organlarının yapmış olduğu yayınların etkisini azaltmaya yönelik yayınlar da yapmışlardır. Bunlardan bazıları aşağıdaki gibidir:

Atıfbey, Altındağ, Telsizler gibi şehir nüfusunun büyük bir ekseriyetinin oturduğu mahalelerde şu birkaç gün içinde Halk Partisine rey vermiyenlerden yirmi beş lira ceza alınacak şeklinde bir rivayet çıkarılmıştır. Vatandaşlar arasında haklı bir endişe doğuran bu rivayetin aslı ve kabiliyeti tatbikiyeti yoktur... (Zafer Gazetesi, 8 Mayıs 1950, s. 1)

Eskişehir'de Demokrat Parti Teşkilatının karıştığına dair Ulus Gazetesinde çıkan haber tamamen yalandır... (Zafer Gazetesi, 10 Mayıs 1950, s. 1)

Basında ayrıca CHP'nin seçim kampanyası ile ilgili eleştirel haberlere de oldukça sık yer verilmiştir:

CHP şu ana kadar çok çalışmayı lüzumlu bile bulmuyordu; bu bir. Demokrat Partililerin kuvvetini umursamıyordu; bu iki. Nihayet bu yeni çeşit çalışma şekli, alışanlar cinsinden olmadığı gibi, alışkanlıkların da dışındaydı, oy dilenciliği de ne demekmiş? Deniliyordu; bu da üç. (Cumhuriyet Gazetesi, 5 Mayıs 1950, s. 2)

Tokat'ta kaldığım müddet zarfında, bir tek D. Partili milletvekili adayına rastlayamadım, hepsi köyleri dolaşıyorlarmış. Bu arada, C. H. Partisinin adaylarından biriyle tanıştırdım. İsviçre'de tahsilini yapmış, efendiden bir zat. Yalnız bu aday İsviçre dağlarında geziye çıkan sportmenler gibi giyinmiş. Altları ızgaralı, deri ayakkabıları, golf pantolonu geniş omuzlu spor ceket ve kalın çerçeveli kar gözlüğü...buna mukabil, D. Partili adaylar, ayaklarına çarık çekip köyleri dolaşıyorlarmış. (Cumhuriyet Gazetesi, 9 Mayıs 1950, s. 2)

DP'yi destekleyen gazeteler bu tür haberler ile Cumhuriyet Halk Partisinin halktan ne kadar uzak olduğunu, halkın sıkıntılarını paylaşacak bir zihniyete sahip olmadığını belirtmiş, DP'nin ise CHP'nin aksine halkın içinden ve halka bütünleşmiş bir parti olduğuna dair vurgular yapılmıştır.

Demokrat partinin günümüz seçim kampanyalarına da damgasını vuran ve 1946 seçimlerinde oldukça etkili olan “Yeter Söz Milletindir” afişi de gazetelerde, miting meydanlarında geniş yer almıştır. 1950 seçimlerinin bir nevi özeti niteliğini taşıyan ve Selçuk Milar tarafından hazırlanan afiş, halkın diline tercüman olmuştur (Tekin, 2002, s. 67). “Yeter söz milletindir” sloganı, siyasal tarihimizdeki en etkili iletişim öğelerinin arasında yer almaktadır. Günümüze kadar üretilmiş olan hiçbir slogan, bu slogan kadar hatırlanma oranına sahip olamamıştır (Özkan, 2002, s. 33). Halka artık bir şeylerin değişmesi gerektiğini anlatan ve millet kavramını her fırsatta vurgulayan bu afişler, dönemin çok haklı bir beklentisine cevap vermesi açısından ayrıca değer taşımaktadır.

5.2.Mitingler

Halka kendilerini tanıtmak ve ideallerini anlatmak için gazetelerde çıkan haberlerin yanı sıra, halkla doğrudan buluşmaya büyük önem veren Demokrat Partililer, CHP dönemindeki gibi dolaylı ilişki kurma yerine doğrudan ilişki kurmaya özellikle dikkat etmişlerdir (Keloğlu, 2007, s. 147, 148). Parti, milli iradeye dayalı “demokrasi” ve “özgürlük” söylemlerinin yoğun propagandasının yapıldığı, iktidar partisinin eleştirildiği bu buluşmalarda halk desteğinin ne kadar önemli olduğunu defalarca vurgulamıştır. Toplumun psikolojisine vakıf olan Demokrat Parti, seçmene “*senin oyun önemlidir, senin oyunla demokrasi büyür*” gibi çeşitli mesajlar vererek ve halktan biri gibi davranarak amaçlarına ulaşmaya çalışmıştır. Vatandaşların oy kullanarak iktidarı belirleme haklarının artık kendi ellerinde olduğuna dair söylemlerde bulunan DP'nin bu söylemleri, ertesi gün gazete sayfalarında aynen aktarılmıştır:

Aziz yurttaş, oy hakkını serbestçe kullanabilmen için kanun, icap eden her türlü tedbiri almış durumdadır. Onun içindir ki endişe duymadan, çekinmeden, hiçbir tesire ve telkine kapılmadan, kimsenin tavsiyesine muhtaç olmadan, istediğine oyunu verebileceksin. Mukaddes oy hakkına sadece vicdanın sahiptir. Oyunu kullanmak için mutlaka sandık başına git. Hür bir insansın ve oyunu hür olarak kullanacaksın. (Zafer Gazetesi, 3 Mayıs 1950, s. 2)

Halk basının kendisine kazandırdığı siyasal kimlik ile siyasi hayatın içinde daha çok yer almaya başlamış, gerçekleşen tüm mitinglere oldukça yoğun bir ilgi göstermiş, konuşmacıların hepsini dinlemiş ve kendince değerlendirmeye başlamıştır (Uran, 1959, s.564; Aydemir, 2000, ss. 487-488; Cumhuriyet Gazetesi, 2 Mayıs 1950, s. 2).¹⁰

¹⁰Hem CHP hem de DP tarafından düzenlenen mitingler oldukça kalabalık gerçekleşmiştir. Ancak bu mitingler ile ilgili dikkat çeken asıl konu ise, CHP mitinglerine yakasına DP rozeti ile katılım sağlayan kalabalık DP gruplarıdır.

Yerel ve ulusal basın araçlarında sürekli olarak miting yerlerine, saatlerine, liderlerin hangi şehirlerde miting yapacağı gibi konulara yer verilmiş, kitleler DP'nin peşinden sürüklenmiştir. Demokrat Parti mitinglerinin ilginç olan bir diğer yanı ise, mitingin kalabalık olması ve gösterişli geçmesi için partililerin miting alanlarına kendi temin ettikleri araçlar ile vatandaşları taşımış olmalarıdır (Keloğlu, 2007, s. 148).¹¹

Demokrat Parti yapılan miting, toplantı, bir ilçe örgütünün açılışı vb. her türlü olayın gazetelerin ilk sayfalarında yayınlanmasını sağlamış, böylelikle basının işlevsel yararını partinin tanıtılması amacıyla kullanmıştır. Bu tür haberlere "Celal Bayar'ın Malatya Nutku" (Zafer Gazetesi, 8 Mayıs 1950, s. 1), "Bayar Bugün Elazığ'da İnönü'ye Cevap Verecek" (Zafer Gazetesi, 6 Mayıs 1950, s. 1), "Bayar'ın Seyahati Tezahürlere sebep oldu" (Zafer Gazetesi, 4 Mayıs 1950, s. 1), "Bayar Dün Uçakla Doğuya Gitti" (Son Posta Gazetesi, 6 Mayıs 1950, s. 1) gibi manşetten verilen haberler örnek olarak gösterilebilir.

CHP uzun yıllar iktidar olan bir parti olmanın güveni ile basın faaliyetlerinde DP kadar etkili bir çalışma yürütmemiştir. Bu durum basının dikkatinden kaçmamış ve konuyla ilgili gazetelerde şu haberlere yer verilerek, CHP'nin halk üzerindeki etkisinin azaltılması, halka değer verilmediği mesajının yerleştirilmesi amaçlanmıştır:

Demokratlar bütün ilçelerde, bucaklarda köylerde daima onların iktidar partisi mensuplarından daha ceval daha canlı oldukları seziliyor. Sık sık toplantılar tertip ediliyor, halkı başlarına topluyor ve propagandalarına devam ediyorlar. CHP'de ise bir nevi durgunluk bir nevi kendi kendine emniyet var. Senelerden beri faaliyette olan teşkilatlarının kudretine biraz fazla güveniyorlar. Bundan başka, propagandalarını da öyle pek bağıra bağıra yapmıyorlar. Teslim edersiniz ki çeyrek asırdır iktidarda bulunan bir partinin, memleketin bugün içinde bulunduğu durumda, bağıra bağıra propaganda yapması da hayli müşküldür." (Cumhuriyet Gazetesi, 3 Mayıs 1950, s. 2)

"Halk Partisi propaganda savaşında cansız görünüyor. Rakip partiye nazaran daha yavaş hareket ediyor. Gerçi onlar da vakit vakit toplantılar yapmıyor değil. Lakin çorbada bizim de tuzumuz bulunsun kabilinden. Acaba neden? Görünüşe göre Halk Partisi'nde halinden memnun, istikbalinden emin insanların durumu var gibi... Bir mecliste az konuşup purosunu tütüren ve insana bıyık altından gülüyormuş hissini veren bir kalantör tasavvur ediniz! Teşbihte hata olmazsa, işte Halk Partisi!" (Cumhuriyet Gazetesi, 30 Nisan 1950, s. 2)

Demokrat Parti, halk ile kurduğu bu yakın temas sayesinde CHP iktidarının tam tersi bir nitelikte bir uygulama gerçekleştirmiştir. Halkın siyasi arenada bir rolü, önemli bir etkisi olduğuna halkı inandırmıştır. Halkta heyecan ve coşku yaratmıştır. Basın araçları da bu coşku ve heyecanın sürekliliği konusunda DP'ye destek vermiştir.

Örneğin; İsmet İnönü'nün İstanbul'da düzenlediği bir mitingin çok kalabalık olduğu ancak katılan kişilerin yakasında DP rozetlerinin takılı olduğu gözlemlenmiştir. Ayrıca Cumhuriyet gazetesinde yer alan bir habere göre; Demokrat Partililer zaman zaman CHP mitinglerine gövde gösterisi yapmak amacı ile yakalarında DP rozetleri ile katılmışlardır.

¹¹Günümüzde de seçim kampanyalarında halkın miting alanlarına parti araçları ile götürülme uygulamaları görülmektedir. Ayrıca seçmenin mitinge katılımının sağlanması, mitinglerin kalabalık olması için çeşitli basın organlarının kullanılmasının da ayrı bir önemi bulunmaktadır. Bu bağlamda da demokrat partinin gerçekleştirmiş olduğu basın faaliyetlerini ilk defa uyguluyor olması ayrıca bir önem arz etmektedir. Bununla birlikte mitinglerin katılım oranı seçmenler ve rakipler üzerinde etkili olmakta, partinin alabileceği oy potansiyeli hakkında da fikir yürütülmesine imkân sağlamaktadır.

5.3.Radyo

1946 yılından sonra mevzuatta yapılan değişikliklerle partilerin seçim kampanyalarında kullanımına açılan Radyo, önemli bir basın organı işlevi görmüştür (Özkan, 2002, ss. 22-29). İletişim araçlarının yetersiz olduğu dönemde radyo, DP'nin gazetelerden sonra kitlelere ulaşmak için kullandığı ikinci en önemli araç olmuştur. Halkın CHP'ye tepki göstererek DP'nin yanında yer almasında ve DP'nin güçlü bir muhalefet partisi olmasında gazeteler kadar, belirli süreler içinde de olsa, kullandığı radyo önemli bir role sahiptir.

Özellikle gazetelerin geç ulaştığı illerde radyonun anında iletişim kurma imkânının bulunması, DP'nin seçim kampanyasının başarılı olmasına oldukça fayda sağlamıştır. Yazılı basında da DP yetkililerinin hangi aralıklarla konuşma yapacağı hemen hemen her gün gazete sütunlarında halka duyurulmuştur:

Bugün saat 18.30'da ve 20.30'da Ankara, 20.10 ve 20.50'de İstanbul Radyosundan Demokrat Partinin sesini dinle. (Zafer Gazetesi, 8 Mayıs 1950, s. 1)

Bu akşam Ankara Radyosundan 19.50 ve 21.15'te, İstanbul Radyosunda 18.20 ve 20.20'de Demokrat Parti adına yapılacak konuşmaları dinle. (Zafer Gazetesi, 6 Mayıs 1950, s. 1)

5.4.Bağış Toplama Faaliyetleri

Seçim kampanyasını yürütmek için yeteri kadar kaynağa sahip olmayan Demokrat Partililer, seçim kampanyalarında gerekli olan bütçeyi bağış toplama kampanyaları ile sağlamıştır. Kendi olanaklarını kendisi yaratmaya çalışan DP, bu aşamada da basının yardımından faydalanmıştır. Basın aracılığı ile bir eşya piyangosu düzenleyen muhalefet partisi, seçim masrafları için maddi destek toplamaya çalışmıştır. DP'nin bütçe sıkıntısını aşmak için Cumhuriyet gazetesi ile görüşen Bayar "Bu esaslı bir meseledir. Şöyle düşünüyorum 18 milyon içerisinde bize taraftar olacak 100 veya 200 kişi bulabiliriz. Bunlardan beşer yüz lira alsak, 100 bin lira eder ki, bununla iki sene idare ederiz." sözleri ile gazete de düzenlenen piyangodan beklentisini açıklamış sonrasında ise beklentisinin çok çok üstünde bir destekle karşılaşmıştır. DP'ye destek verenlerin sayısı yüzbinleri aşmıştır (Eroğul, 1998, s. 12). Bu durum gazetelerin halk tarafından ilgiyle takip edildiği ve DP'ye olan desteğin büyüklüğünü de ispatlar niteliktedir.

Bağış toplama faaliyeti, Demokrat partiye hem maddi destek bulması hem de iktidar partisinden farklı olarak halkın desteğine her anlamda ihtiyaç duyduklarını anlatması açısından son derece önemlidir. Böylelikle halk ile DP arasındaki bağ daha da kuvvetlenmiştir. Gazetelerde yayınlanacak olan piyango metni de bu amacı en iyi şekilde vurgulayacak sözler ile hazırlanmıştır:

Vatandaş: Demokrat Partinin 7 Mayıs 1950'de çekilecek olan büyük eşya piyangosunun bir bileti için vereceğin bir lira ile hem bu zengin ikramiye listesinde şansını denemiş ve hem de asil Türk milletinin ve üyelerinin yardımından başka maddi kaynağı olmayan Demokrat Parti'nin, önümüzdeki seçim mücadelesi masraflarını karşılamış olacaksın. (Zafer Gazetesi, 7 Mart 1950, s. 1)

Ayrıca DP'nin halkın karşısına destek arayan bir parti olarak çıkması, CHP'nin kullandığı lüks malların halkın parası ile alındığı gibi propagandalar yapmasına da yardımcı olmuş, bunun yanı sıra "halkın içinden biri" imajını oluşturmasını da sağlamıştır.

Tüm bu basın faaliyetleri sonucunda Demokrat Parti 27 sene süren tek parti dönemini kapatmış ve 1950 genel seçimlerini ezici bir çoğunluk ile kazanmıştır (Turan Ş., 1999, s. 30; Yücel, 2001, s. 79).

SONUÇ

Basın ve siyaset arasındaki ilişkiler incelendiğinde; basının, yeni siyasi dengelerin kurulmasında ve toplumun yönlendirilmesinde etkili bir araç olduğu anlaşılmaktadır. Türkiye; 1946-1950 yılları arasında, basının bu işlevlerini kanıtlar nitelikte bir sürece sahne olmuştur.

Tek partili dönemde tamamen iktidara bağımlı olan basın, II. Dünya Savaşı sonrasında, dünyada hakim olan liberal eğilimlerin etkisinde kalarak ve bu eğilimlerden biraz da cesaret alarak, 1950 seçimlerinde iktidarın el değiştirmesinde çok önemli bir görev üstlenmiştir. Halkın Demokrat Partiye destek vermesinde ve partinin yanında yer almasında basının oldukça önemli etkileri olmuştur. Zira Cumhuriyet Halk Partisinin içinden çıkan bir parti olarak DP'nin İktidar partisi ile arasında gözle görülür bir fark bulunmamaktadır. Hatta DP kurulduktan sonra Terakkiperver Cumhuriyet ve Serbest Cumhuriyet Partileri gibi pekâlâ kapatılabileceğinden ya da kapatılma korkusu yaşadığından; CHP'nin tüm ilkelerini kabul ederek, kendisini CHP'den çok da ayırtmadan muhalefet yapmaya çalışmıştır. Seçimler süresince kendisini ideolojik olarak CHP'den ayıramayan DP, sadece CHP'nin ekonomik açıdan göstermiş olduğu başarısızlıkları ve antidemokratik uygulamalarını eleştirerek bu konular ile ilgili vaatlerde bulunmuştur. Unutmamak gerekir ki CHP de seçim çalışmaları sırasında Demokrat Partinin vaatlerine benzer vaatlerde bulunmuştur. Elbette CHP, 27 yıl boyunca halkın gözündeki olumsuz bir imaj oluşturmuş ve halkı bıktırmıştır. Ancak DP'nin kurucuları da bu 27 yılın 23 yılı boyunca CHP'nin içinde yer almıştır. CHP'nin 1946 yılına kadar almış olduğu her kararda DP kurucularının da parmağı vardır. Bu nedendir ki DP'yi CHP'den çok ayrı düşünmek olanaksızdır.

Kısacası iki partinin hem parti ideolojileri hem de seçim beyannameleri arasında bir farklılık bulunmamaktadır. CHP'nin halkın aklına kazınmış olan olumsuz imajının yanı sıra ki yukarıda değindiğimiz nedenlerden ötürü DP'nin seçimi kazanmasının tek nedeni olarak asla kabul edilemeyecek bu imajın dışında, aralarındaki gözle görülür en önemli fark; seçimler sırasında yürütmüş oldukları basın faaliyetleridir. CHP, kaybetme ihtimalini göz ardı ettiğinden seçimlerde DP kadar sistemli ve özverili bir çalışma yapmamıştır. Oysa Demokrat Parti kuruluşundan muhalefete, muhalefetten iktidar olduğu 1950 yılına kadar sistemli ve planlı bir şekilde basın faaliyetlerini yürütmüştür. Kamuoyu oluşturma, seçmenin oy verme tutumunu değiştirme, halkın bilincini yönetme gibi tüm konularda basın organlarını aktif olarak kullanma örnekleri, Türkiye'de ilk kez DP zamanında gerçekleşmiştir.

Günümüz seçimlerinde uygulanan tüm basın faaliyetleri Demokrat Partinin uyguladığı yöntemlerdir. Hatta Demokrat Partinin kullanmış olduğu "Yeter Söz Milletindir" sloganı bugün dahi olduğu gibi kullanılmaya devam etmektedir. Partinin uyguladığı yöntemler, bugünün siyasi arenasında bir mit haline gelmiştir. Bu da bize Demokrat Partinin basın faktörünü ne kadar etkili ve doğru bir şekilde kullandığını göstermektedir.

Basın bu dönemde sadece oy kullanma hakkı olan vatandaşın DP'yi desteklemesi için değil; seçimlere katılım oranının da maksimum seviyeye çıkması için de çaba göstererek, kitleler üzerindeki etkisini bir kez daha ortaya koymuştur. Yürütmüş olduğu basın faaliyetleri ile halkın katılım oranının %89,3 gibi oldukça yüksek bir rakama ulaşması, basının kamuoyu oluşturma

ve kitleleri yönlendirme işlevlerinin etkisini gözler önüne sermiştir. İlk kez tam anlamıyla katılımın gerçekleştiği bu seçimin, Cumhuriyet tarihinde büyük bir önemi vardır. Basının birleştirici etkisi sayesinde halk ile siyaset arasındaki kopukluk, bu seçimlerde ortadan kalkmıştır.

Seçmenin eğitilmesi, siyasete dahil edilmesi gibi konularda da öncülük yapan basın, ayrıca seçim sonuçlarının güven ortamında gerçekleşmesi için de sıkı bir takipçi görevini üstlenmiştir. Muhalefet partisinin kurulduğu yıllardan iktidara geçene kadarki süre içerisinde hakkında her gün olumlu yazılar, haberler yayımlayan basın, 27 yıldır devam eden tek parti yönetiminin sonlanmasında önemli bir rol oynamıştır.

Basının Demokrat Partiye verdiği desteğin nedeni, Demokrat Partinin liberal söylemleri olarak gösterilebilir. Çünkü basın ile olan ilişkileri, iki tarafın da birbirlerinden karşılıklı beklentilerinin uyuşması sayesinde ilerlemiştir. Demokrat Parti, basının büyük ümitler beslediği, özlemini çektiği yeni bir siyasi oluşumdur. Basının DP'nin yanında yer almasının nedenleri arasında DP'nin "demokrasi" ve "ifade özgürlüğü" söylemlerini fiili olarak gerçekleştireceğini garanti etmesidir.

CHP ile DP arasında yaşanan seçim mücadelesi, onları destekleyen basın organları arasında da yaşanmıştır. İktidarın sözcüsü olan Ulus Gazetesi dışında neredeyse tüm basın organları DP'yi desteklemiştir. Hatta Ulus Gazetesi yazarlarından CHP'yi destekleyen bazı yazarlar da Zafer Gazetesine geçerek; Demokrat Partisinin seçim kampanyalarına destek olmuştur. Basının bu denli yoğun desteğini kazanmış olan DP'den basının beklentisi ise demokrasinin ve yeni bir basın kanununun hayata geçirilmesidir.

Halkın rızasının kazanılması ve seçimlere gönüllü katılımının sağlanması gibi konuların siyasal arenada çok önemli bir yer teşkil ettiği herkesçe kabul edilmektedir. İşte Demokrat Parti, basınla kurduğu ilişkiler neticesinde bunu sağlamayı başarmıştır.

Basın, iktidarın gerek maddi gerek yasal olarak uyguladığı baskılara direnerek seçimlerde halkın DP'yi desteklemesi için gereken tüm çabayı göstermiştir. 14 Mayıs 1950 seçimlerinin belirleyicisi basın olmuştur.

Tüm bu çalışmalar göz önüne alındığında; Türkiye'de demokratikleşmenin gerçekleştirilmesinde, çok partili sistemin yerleşmesinde ve siyasi otoritenin el değiştirmesinde basının büyük bir işlevi olduğu bir kez daha ortaya çıkmıştır.

KAYNAKÇA

Ahmad, F. (2020). *Demokrasi sürecinde Türkiye (1945-1980)*. (A. Fethi, Çev.). Hil Yayınları.

Akdağ, M. (2020). Medya siyaset etkileşimi bağlamında türkiye'de siyasetin medya alanındaki dezenlemeleri üzerine bir inceleme. *Erciyes İletişim Dergisi*, 7(2), 1173-1197.

Akşam Gazetesi

- Albayrak, M. (2004). *Türk siyasi tarihinde Demokrat Parti (1946-1960)*. Phoenix Yayınları.
- Alkan, A. T. (1993). *İstiklal mahkemeleri*. Ağaç Yayıncılık.
- Anık, C. (2000). *Siyasal ikna*. Vadi Yayınları.
- Atabek, N. (2002). Kamuoyu, medya ve demokrasi. *Kurgu Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Uluslararası Hakemli İletişim Dergisi*, 19(19), 223-238.
- Büyükbaykal, G. B.-C. (2015). *1946'dan günümüze medya ve siyaset*. (D. T. Yazıcı, Dü.). Volga Yayıncılık.
- Çavdar, T. (1983). Hakimiyet-i Milliye ve Ulus'ta demokrasi yaklaşımı. *Bilim ve Sanat Dergisi*, 31, Cumhuriyet Gazetesi
- Damlapınar, Z. (2008). *Medya ve siyaset*. Eğitim Kitabı Yayınları.
- Demir, V. (2007). *Türkiye'de medya ve siyaset ilişkisi*. Beta Basım .
- Erkan, N. (1998). *Türkiye'de demokrasiye geçişte basın (1945-1950)*. İletişim Yayınları.
- Eroğul, C. (1998). *Demokrat Parti tarihi ve ideolojisi*. İmge Kitapevi.
- Ertop, K. (1974). *Cumhuriyet 1924- 1974*. Cumhuriyet Matbacılık ve Gazetecilik T.A.Ş.
- Gevgili, A. (1983). Türkiye Bbsını. *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi* (Cilt 1, s. 204). İletişim Yayınları.
- Işık, M. (2012). *Kitle iletişim teorilerine giriş*. Eğitim Yayınevi.
- Kabacalı, A. (1988). *Milli şef dönemi örtülü sansürü*. Tarih ve Toplum.
- Kabacalı, A. (1994). *Türk basınında demokrasi*. Kültür Yayınları.
- Kabacalı, A. (1995). Türkiye'de basın sansürü. *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, (Cilt 15, s. 959-966). İletişim Yayınları.
- Karataş, M. (2014). Cumhuriyet Halk Partisi'nin siyasi iktidar anlayışı (1946-1950). *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(29), 505-524.
- Karpat, K. (2006). *Türk demokrasi tarihi*. Timaş Yayınları.
- Kartal, C. B. (2010). Türk siyasi hayatında "beyaz ihtilal" 1950 seçimleri. *Atatürk Dergisi*, 3(4), 265-280.
- Kaya, R. (1985). *Kitle iletişim sistemleri*. Teori Yayınları.
- Keloğlu, E. İ. (2007). *Demokrat Parti'nin halkla ilişkiler stratejileri üzerine tarihsel bir inceleme: 1946-1960*. Doktora tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Koç, İ. C. (2010). Cumhuriyet Halk Partisi-basın ilişkileri (1929-1938). *Atatürk Dergisi*, (4), 179-206.
- Koçak, C. (1990). *Siyasal tarih 1923-1950, Türkiye tarihi, Çağdaş Türkiye 1908-1980*. Cem Yayınları.
- Koloğlu, O. (1992). *Osmanlı'dan günümüze Türkiye'de basın*. İletişim Yayınları.
- Koloğlu, O. (2015). *Osmanlı'dan 21. yüzyıla basın tarihi*. Pozitif Yayınları.

- Meyer, T. (2002). *Medya demokrasisi: medya siyaseti nasıl sömürgeleştirir?* (A. Fethi, Çev.) Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Özer, Ö. (2012). *Alternatif medya alternatif gazetecilik*. Literatürk Yayınları.
- Özkan, N. (2002). *Türkiye’de seçim kazandıran kampanyalar-Türkiye’den ve dünyadan örneklerle*. Mediacat Yayınları.
- Sarıbay, A. Y. (2001). *Türkiye’de demokrasi ve politik partiler*. Alfa Yayınları.
- Şeyhanlıoğlu, H. (2011). *Türk siyasal muhafazakarlığının kurumsallaşması ve Demokrat Parti*. Kadim Yayınları.
- Son Posta Gazetesi
- Tanin Gazetesi
- Tasvir Gazetesi
- TBMM Zabıt Cerideleri, Devre VII, C.24 Toplantı:3 S: 262.
- TBMM Zabıt Cerideleri, IV. Devre, Cilt. 3, 25 Temmuz 1931, s. 355-366.
- TBMM Zabıt Cerideleri, VII. Devre, Cilt. 1, 13 Eylül 1946, s. 280.
- Tekin, N. T. (2002). *1946 seçimlerinde propaganda tek parti döneminin sonu*. Toplumsal Tarih.
- Tokgöz, E. (1999). *Türkiye’nin iktisadi gelişme tarihi*. İmge Yayınevi.
- Topuz, H. (1973). *100 soruda Türk basın tarihi*. Gerçek Yayınevi.
- Topuz, H. (2003). *II. Mahmut’tan holdinglelere Türk basın tarihi*. Remzi Kitapevi
- Tunaya, T. Z. (1996). *Türkiye’de siyasi partiler (1859-1952)*. Arba Yayınevi.
- Tunçay, M. (1992). *T.C’nde tek parti yönetimi’nin kurulması (1923-1931)*. Cem Yayınevi.
- Tuncay, S. (1996). *Parti içi demokrasi ve türkiye*. Gündoğan Yayınları.
- Turan, İ. (1982). *Siyasal sistem ve siyasal davranış*. Der Yayınları.
- Turan, İ. (2003). *İsmet İnönü, konuşma demeç, makale, mesaj ve söyleşiler (1944-1950)*. TBMM Kültür Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları.
- Turan, Ş. (1999). *Türk devrim tarihi 4. kitap ikinci bölüm çağdaşlık yolunda yeni Türkiye (14 Mayıs 1950-27 Mayıs 1960)*. Bilgi Yayınları.
- Ulus Gazetesi
- Uran, H. (1959). *Hatıralarım*. Ayyıldız Matbaası.
- Uzman, N. (2017). Adnan Menderes ve M. Fuad Köprülü’nün Cumhuriyet Halk Partisi’nden ihraçları. *TAD*, 36(62), 205-228.
- Varel, A. (2020). *Ellili yıllarda muhalefet: hükümete yönelik eleştiriler ve DP karşısında CHP’nin ideolojik konumlanması*. (M. Kaynar, Dü.). İletişim Yayınları.
- Vatan Gazetesi
- Yalman, A. E. (1997). *Yakın tarihte gördüklerim ve geçirdiklerim 1922-1971 (2 b., Cilt 2)*. (E. Ş. Erdiç, Dü.). Pera Turizm ve Ticaret A.Ş.

Yaylagül, L. (2008). *Kitle iletişim kuramları egemen ve eleştirel yaklaşımlar*. Dipnot Yayınları.

Yücel, M. S. (2001). *Demokrat Parti*. Ülke Kitapları.

Zafer Gazetesi

Zürcher, E. J. (2017). *Modernleşen Türkiye'nin tarihi*. (Y. Saner, Çev.). İletişim Yayıncılık.